

VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA

Ataskaita apie viešojo saugumo būklę Lietuvoje 2005–2015 metais

VRM Bendrojo departamento patarėja
Dr. Eglė Vileikienė

VILNIUS, 2016

Turinys

Santrauka.....	3
Įvadas	4
1. Užregistruotų nusikalstamų veikų analizė	6
1.1. Pagrindinės 2005–2015 m. užregistruotų nusikalstamų veikų tendencijos	6
1.2. Nusikalstamų veikų, padarytų viešose vietose, analizė	9
1.3. Detalesnė aktualiausių nusikalstamų veikų analizė	11
1.3.1. Tyčiniai nužudymai	12
1.3.2. Sunkūs sveikatos sutrikdymai.....	15
1.3.3. Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas	17
1.3.4. Išžaginimai	18
1.3.5. Plėšimai.....	20
1.3.6. Sukčiavimai.....	22
1.3.7. Vagystės.....	24
1.3.8. Viešosios tvarkos pažeidimai.....	26
2. Gyventojų požiūrio į teisėsaugos institucijas, saugumo jausmo suvokimo ir viešojo saugumo būklės vertinimo analizė	28
2.1. Viktimologinė gyventojų patirtis	28
2.2. Kriminogeninės situacijos vertinimas ir saugumo jausmo suvokimas	32
2.3. Teisėsaugos institucijų vertinimas	36
3. Eismo saugumo analizė.....	40
3.1. Eismo įvykius sukėlę ir juose nukentėję eismo dalyviai	40
3.2. Eismo įvykiai, kilę dėl neblaivių asmenų kaltės	42
3.3. Eismo įvykiai, kilę dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonę asmenų kaltės	44
3.4. Lietuvos eismo saugumo situacija kitų Europos Sąjungos šalių narių kontekste.....	46
4. Gaisrų ir gelbėjimo darbų analizė	48
4.1. Gaisrų priežastys ir padariniai	48
4.2. Gelbėjimo darbų apžvalga	51
Išvados	53

Santrauka

Ataskaitoje apie viešojo saugumo būklę Lietuvoje 2005–2015 m. apžvelgiamos šios sritys: užregistruotų nusikalstamų veikų analizė, eismo saugumo, gaisrų ir kitų gelbėjimo darbų apžvalga bei Lietuvos gyventojų apklausų rezultatų analizė.

Įvade apžvelgiamos bendrosios Lietuvos gyventojų socialinės demografinės tendencijos, taip pat nagrinėjamos pagrindinės užregistruotų nusikalstamų veikų tendencijos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Pirmoje dalyje, remiantis Nusikalstamų veikų žinybinio registro (toliau – NVŽR) duomenimis, pateikiama kriminogeninės situacijos apžvalga. Pirmame skyriuje apžvelgiamos bendros užregistruotų nusikalstamų veikų tendencijos, atskirai aptariamose viešose vietose padaromos nusikalstamos veikos. Antrame skyriuje detaliau analizuojamos aktualiausios gyventojams šios nusikalstamų veikų rūšys: tyčiniai nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai, išžaginimai, plėšimai, sukčiavimai, vagystės ir viešosios tvarkos pažeidimai. Duomenys nagrinėjami keliais aspektais: lyginant užregistruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų santykį bei aprašant įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių nuo šių nusikalstamų veikų asmenų socialines demografines charakteristikas.

Antroje dalyje analizuojami Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) ir Policijos departamento prie VRM užsakymu atliktų Lietuvos gyventojų apklausų rezultatai. Detaliau aptiriamas gyventojų kriminogeninės situacijos, rizikos tapti auka ir saugumo jausmo vertinimas, analizuojama gyventojų viktimologinė (t. y. nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų) patirtis. Taip pat nagrinėjamas gyventojų požiūris į viešojo saugumo institucijas bei svarbiausias viešojo saugumo problemas.

Trečioje dalyje, remiantis Lietuvos kelių policijos tarnybos duomenimis, analizuojama su eismo saugumu susijusi statistinė informacija. Detaliau nagrinėjami statistiniai duomenys apie eismo įvykius, kurių metu nukentėjo žmonės, žuvusių ir sužeistų asmenų skaičių. Taip pat atkreipiamas dėmesys į eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių asmenų kaltės, analizę.

Ketvirtoje dalyje, remiantis Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie VRM duomenimis, analizuojami su gaisrais ir kitais gelbėjimo darbais susiję statistiniai duomenys. Detaliau nagrinėjami duomenys apie gaisrus, jų metu žuvusius, traumotus ir išgelbėtus žmones, taip pat analizuojamos gaisrų priežastys.

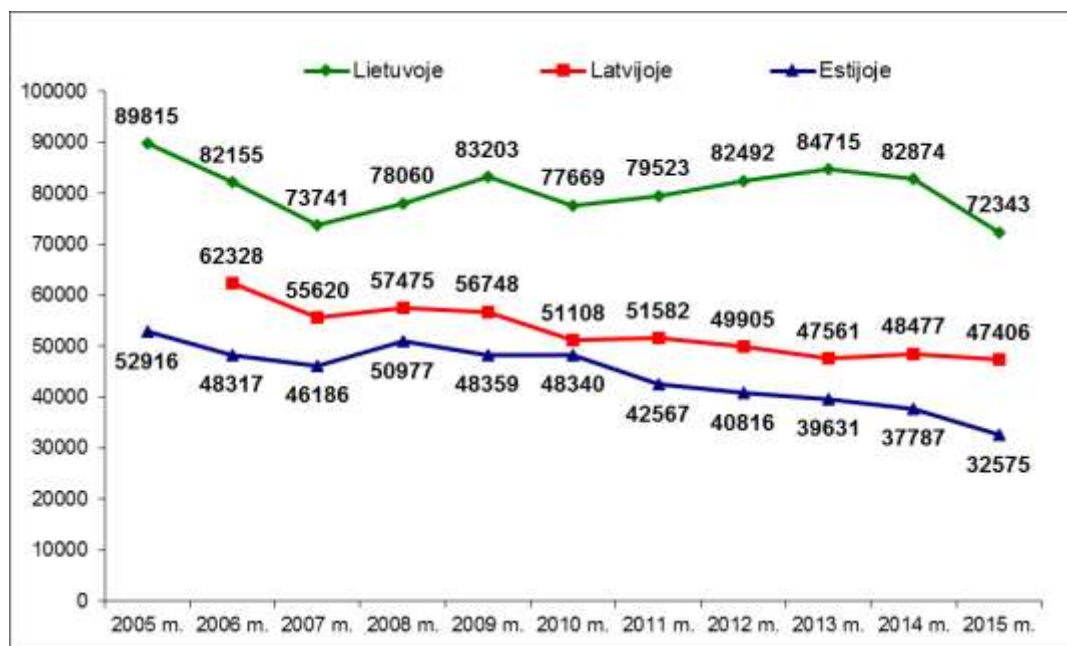
Įvadas

Analizuojant 2015 m. užregistruotų nusikalstamų veikų statistinius duomenis, reikėtų atkreipti dėmesį į ankstesnių kelerių metų tendencijas, kurios leidžia išvelgti ilgalaikes kriminogeninės situacijos tendencijas. Todėl šioje ataskaitoje analizuojami 2005–2015 m. statistiniai duomenys iš NVŽR, Lietuvos statistikos departamento (toliau – LSD), Lietuvos kelių policijos tarnybos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie VRM, taip pat Lietuvos gyventojų 1997, 2005–2015 m. apklausų rezultatai.

2005 m. atskaitos tašku pasirinkti neatsitiktinai. Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK) ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Atsirado „nusikalstamų veikų“ sąvoka, apimanti nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, pasikeitė dalies nusikalstamų veikų kvalifikacija. Dėl šių priežasčių nėra korektiška lyginti ankstesnių metų užregistruotų nusikalstamų veikų statistinius duomenis, ypač pagal atskiras jų rūšis. Nuo 2004 m. pradėti kaupti duomenys apie nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius fizinius ir juridinius asmenis. Tačiau tik nuo 2005 m. nusistovėjo šių duomenų rinkimo tvarka. Visos šios priežastys lėmė, kad korektiškai duomenų analizei pasirinktas 2005–2015 m. laikotarpis.

Nagrinėjant užregistruotų nusikalstamų veikų statistiką, būtų tikslinga apžvelgti situaciją kitose Europos Sąjungos (toliau – ES) šalyse narėse. Vienintelis šaltinis, kuriame pateikiama daugelio ES šalių baudžiamoji statistika, yra Eurostato duomenys. Oficialiame šios institucijos interneto tinklalapyje pateikiamas tik užregistruotų nusikaltimų (*crime*) ir nužudymų skaičius šalių sostinėse. Tačiau negalima korektiškai lyginti šių duomenų, nes skiriasi įvairių šalių baudžiamieji įstatymai, nevienodas nusikalstamų veikų kvalifikavimas ir registracijos tvarka. Kita problema – minėtoje interneto svetainėje pateikiami ne visų ES šalių ir ne visų metų duomenys, trūksta naujausių pastarųjų metų duomenų.

Dėl minėtų priežasčių šioje apžvalgoje aptariami bendri kaimyninių Baltijos šalių Latvijos ir Estijos statistiniai duomenys. Tačiau ir šie duomenys lyginami su tam tikromis išlygomis. Be anksčiau aptartų problemų, susijusių su baudžiamosios statistikos lyginamąja analize, korektiškai galima lyginti tik tos pačios šalies 2005–2015 m. tendencijas. Nuo 2005 iki 2007 m. matyti tos pačios užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus mažėjimo tendencijos (žr. 1 pav.). Visose trijose šalyse 2007 m. užregistruotas nusikalstamų veikų skaičiaus augimas, tačiau Latvijoje ir Estijoje jis pradėjo mažėti nuo 2009 m., o Lietuvoje – nuo 2010 m. Apibendrinant pasakytina, kad užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus augimo, o paskui mažėjimo tendencijos yra panašios visose trijose Baltijos šalyse.

1 pav. 2005–2015 m. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje užregistruotos nusikalstamos veikos¹

Lyginant bendrą 2015 m. užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, tenkantį 100 000-čių gyventojų, kriminogeninė situacija Lietuvoje ir Estijoje yra panaši (atitinkamai 2492,2 ir 2480), tuo metu Latvijoje šis rodiklis buvo šiek tiek mažesnis – 2386,1. Analizuojant trijų Baltijos šalių užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių 100 000-čių gyventojų, matyti esminiai skirtumai, kurie verčia abejoti lyginimo pagal atskiras nusikalstamas veikas korektiškumu. Tikėtina, kad patys didžiausi šio rodiklio skirtumai atskirose šalyse susiję su skirtingais baudžiamaisiais įstatymais ir nevienoda nusikalstamų veikų registravimo tvarka.

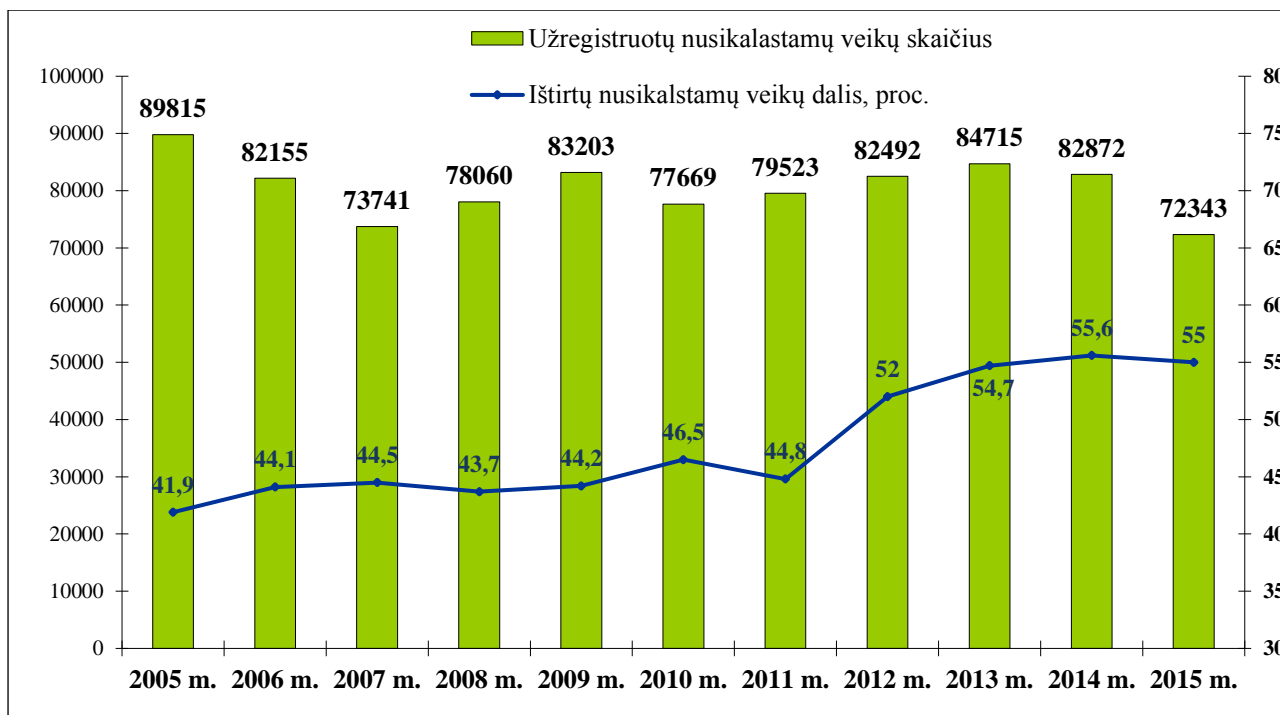
Taip pat svarbu įvertinti analizuojamos oficialios užregistruotų nusikalstamų veikų statistikos latentškumą. Įvairiais viktimologiniais tyrimais nustatyta, kad apie dalį nusikalstamų veikų, ypač vagysčių, gyventojai nelinkę pranešti teisėsaugos institucijoms, o viena iš nepranešimo priežasčių yra nepakankamas pasitikėjimas šiomis institucijomis, ypač policija. Pasitikėjimas policija Estijoje yra labai aukštas (ja pasitiki 8 iš 10 gyventojų), todėl tikėtina, kad Estijoje gali būti mažesnis latentinių nusikaltimų lygis. Šioms prielaidoms pagrįsti reikalingi išsamūs tarptautiniai viktimologiniai tyrimai.

¹ Nėra duomenų apie 2005 m. Latvijoje užregistruotas nusikalstamas veikas.
Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM.

1. Užregistruotų nusikalstamų veikų analizė

1.1. Pagrindinės 2005–2015 m. užregistruotų nusikalstamų veikų tendencijos

2015 m. Lietuvoje užregistruotos 72 343 nusikalstamos veikos, t. y. net 19,5 proc. mažiau nei 2005 m. Lyginant pastarųjų vienuolikos metų statistinius duomenis, matyti, kad iki tol mažėjęs užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius nuo 2008 m. pradėjo augti. Šis užregistruotų nusikalstamų veikų augimas tęsėsi ir 2009 m., o 2010 m. sumažėjo (žr. 2 pav.). Panaši situacija stebima 2012 ir 2013 m., kai užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus augimui turėjo įtakos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įsigaliojimas. Atkreiptinas dėmesys, kad nors 2009, 2012 ir 2013 m. užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius augo, jis nepasiekė 2005 m. lygio. Tiriamuoju laikotarpiu stebima ir dar viena teigiama tendencija – nuo 41,9 iki 55 proc. išaugo ištirtų nusikalstamų veikų dalis. Šis rodiklis yra viena didžiausių per visą nepriklausomybės laikotarpį.

2 pav. 2005–2015 m. Lietuvoje užregistruotos nusikalstamos veikos

Dėl anksčiau aptartų šalyje vykstančių socialinių demografinių procesų, analizuojant užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, tikslinga atsižvelgti ir į jų skaičių, tenkantį 100 000-čių gyventojų. Lyginant šiuos rodiklius, matyti tos pačios tendencijos. 2005 m. 100 000-čių gyventojų teko 2631 užregistruota nusikalstama veika, šis rodiklis 2007 m. sumažėjo iki 2185, vėlesniu laikotarpiu, t. y. 2008–2009 m., jis vėl išaugo, o nuo 2010 m. pradėjo mažėti (žr. 1 lentelę). Atkreiptinas dėmesys, kad 2013 m. šis rodiklis buvo pats didžiausias per visą vienuolikos metų laikotarpį.

1 lentelė. Duomenys apie užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, tenkantį 100 000-čių gyventojų 2005–2015 m.

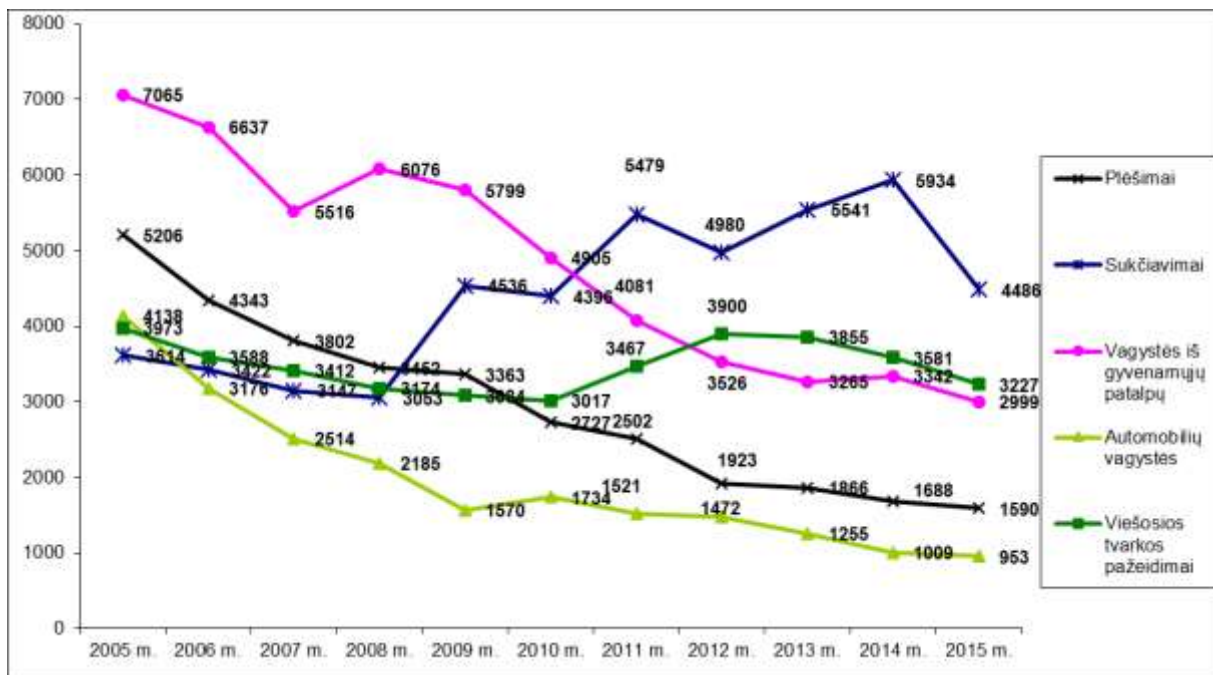
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius	89815	82155	73741	78060	83203	77669	79523	82492	84715	82872	72343
Nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 100 000-čių Lietuvos gyventojų	2631	2421	2185	2324	2492	2359	2471	2757	2866	2828	2492

Analizuojant duomenis apie 2005–2015 m. užregistruotus smurtinius nusikaltimus, matyti tam tikros teigiamos tendencijos – mažėjo užregistruotų tyčinių nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų ir išžagininimų atvejų (žr. 3 pav.). Tiriamuoju laikotarpiu nuo 390 iki 189, arba net 51,5 proc., sumažėjo nužudymų; nuo 354 iki 191, arba net 46 proc., – sunkių sveikatos sutrikdymų, nuo 265 iki 155, arba 41,5 proc., – išžagininimų.

3 pav. 2005–2015 m. Lietuvoje užregistruoti nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai ir išžagininimai

Panašios užregistruotų nusikalstamų veikų mažėjimo tendencijos matyti ir 4 pav. Per pastaruosius vienuolika metų nuo 5206 iki 1590, arba net 69,5 proc., sumažėjo plėšimų. Priešinga – augimo – tendencija matyti sukčiavimo atveju. Nuo 2005 iki 2008 m. šiek tiek mažėjęs užregistruotų sukčiavimo atvejų skaičius nuo 2009 m. pradėjo augti ir per vienuolika metų išaugo 24,1 proc. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad 2015 m. pastebimai sumenko užregistruotų sukčiavimo atvejų.

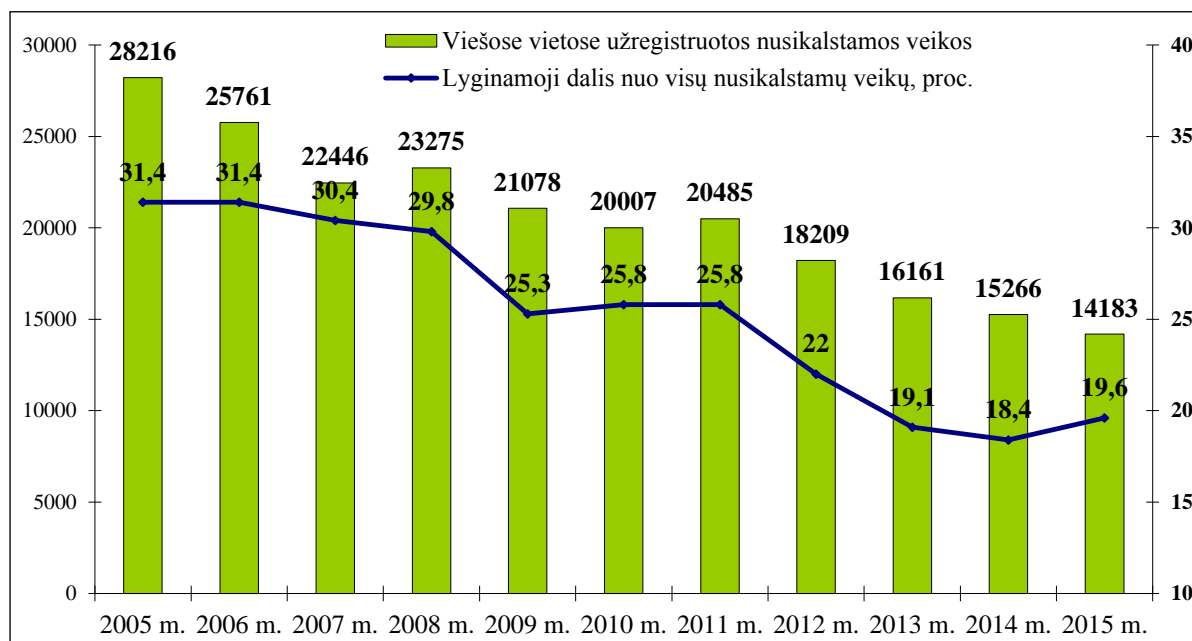
4 pav. 2005–2015 m. Lietuvoje užregistruotų plėšimų, sukčiavimų, vagysčių ir viešosios tvarkos pažeidimų tendencijos

Tiriamuoju laikotarpiu sumažėjo ir užregistruotų vagysčių, nors šis mažėjimas nebuvo toks ryškus kaip plėšimų atveju. Minėtu laikotarpiu nuo 43 473 iki 25 782, arba 40,7 proc., sumažėjo bendras užregistruotų vagysčių skaičius. Žymesnės užregistruotų vagysčių mažėjimo tendencijos, lyginant pastarųjų vienuolikos metų duomenis, matyti vagysčių iš gyvenamųjų patalpų ir automobilių vagysčių atvejais. Vagysčių, padarytų įsibraunant į gyvenamąją patalpą, sumažėjo 57,6 proc., automobilių vagysčių – net 77 proc. Viktimologinių tyrimų duomenys rodo, kad dauguma gyventojų linkę pranešti apie tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, ypač apie automobilių vagystes. Darant prielaidą, kad tiriamuoju laikotarpiu smarkai nepakito užregistruotų ir latentinių nusikalstamų veikų santykis, tikėtina, kad šių vagysčių skaičius sumažėjo.

Nuo 3973 iki 3227, arba 18,8 proc., sumažėjo užregistruotų viešosios tvarkos pažeidimų, tačiau iki tol mažėjęs šių nusikalstamų veikų skaičius 2011 m. pradėjo augti, o nuo 2013 m. – vėl mažėjo. Svarbu ir tai, kad nemaža viešosios tvarkos pažeidimų dalis padaroma viešose vietose. Palyginus šiuos duomenis su viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų skaičiumi, darytina prielaida, kad užregistruotų viešosios tvarkos pažeidimų tiriamuoju laikotarpiu galėjo mažėti ir dėl šios priežasties. Siekiant nustatyti tikslesnius pasekmės ir priežasties ryšius, reikėtų atlikti išsamesnę užregistruotų nusikalstamų veikų statistinę analizę ir turėti atitinkamų viktimologinių tyrimų duomenis.

1.2. Nusikalstamų veikų, padarytų viešose vietose, analizė

Analizuojant pastarųjų vienuolikos metų statistinius duomenis, matyti, kad nuo 28 216 iki 14 183, arba net 45,9 proc., sumažėjo viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų skaičius. Taip pat sumažėjo ir viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų dalis, lyginant su visomis užregistruotomis nusikalstamomis veikomis: 2005 m. jie sudarė 31,4 proc. visų nusikalstamų veikų, o 2014 m. – 18,4 proc., tačiau 2015 m. vėl išaugo iki 19,6 proc. (žr. 5 pav.).

5 pav. 2005–2015 m. viešose vietose užregistruotos nusikalstamos veikos

Šalia jau aptartų teigiamų tendencijų matyti ir dar viena – per pastaruosius vienuolika metų išaugo viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų ištirtumas, pvz., 2005 m. buvo ištirta 34,7 proc. tokių nusikalstamų veikų, o 2015 m. – jau 46,8 proc. (žr. 2 lentelę). Statistiniai duomenys rodo, kad mažėjant tokio pobūdžio nusikalstamų veikų skaičiui auga jų ištirtumas.

2 lentelė. Viešose vietose užregistruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	28216	25761	22446	23275	21078	20007	20485	18209	16161	15266	14183
Ištirta	9791	9512	8324	8207	8052	7853	7703	8214	7336	7321	6639
Ištirta, proc.	34,7	36,9	37,1	35,3	38,2	39,3	37,6	45,1	45,4	48	46,8

Lyginant skirtingose savivaldybėse užregistruotas nusikalstamas veikas, padarytas viešose vietose, matyti tam tikros tendencijos. Viena jų – viešose vietose padarytos nusikalstamos veikos daug dažniau užregistruojamos miestuose nei kaimuose. Penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose jų lyginamoji dalis daug didesnė. Kita – jų lyginamoji dalis tiesiogiai priklauso nuo miesto dydžio: kuo miestas didesnis, tuo didesnė ir viešose vietose užregistruojamų nusikalstamų veikų

dalį. Šiuo aspektu prasčiausia situacija yra sostinėje, skirtingais metais jų lyginamoji dalis svyravo nuo 36,7 iki 54,2 proc. (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Didžiųjų šalies miestų viešose vietose užregistruotos nusikalstamos veikos 2005–2015 m. (lyginamoji dalis proc.)

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Vilnius	54,2	52,4	53,1	50,4	43,8	49,9	48,2	42,7	37,9	36,7	36,9
Kaunas	37	34,1	35,5	36,5	27,8	27,1	28,2	23,3	18,4	16	20,5
Klaipėda	38	33,9	22,4	25,5	25,3	30,2	33,4	28,7	21,3	25,5	26,3
Šiauliai	28,9	33,1	26,4	20,7	21	20,9	23	18,7	20,6	16,7	15,5
Panevėžys	31,6	32,1	32,2	27,7	26,5	25,9	27,4	25,1	22,3	17,8	17,6
Iš viso šalyje	31,4	31,4	30,4	29,8	25,3	25,8	25,8	22,1	19,1	18,4	19,6

Vilniaus mieste, kuriame gyvena 16,8 proc. šalies gyventojų, beveik pusė užregistruotų nusikalstamų veikų (išskyrus pastaruosius dvejus metus) buvo padaroma viešose vietose. Palyginti su kitais didžiais miestais ir situacija šalyje apskritai, Vilniuje 100 000-čių gyventojų užregistruojama beveik tris kartus daugiau nusikalstamų veikų, padaromų viešose vietose, nei vidutiniškai Lietuvoje. Teigiama tendencija – šis rodiklis 2005–2015 m. tolygiai mažėjo nuo 54,2 iki 36,9 proc. Panašios mažėjimo tendencijos stebimos ir Lietuvoje apskritai.

Kauno mieste, kuriame gyvena 10,5 proc. gyventojų, viešose vietose padaroma apie ketvirtadalis visų nusikalstamų veikų. Taip pat matyti ir viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų dalies mažėjimo tendencijos nuo 37 iki 16 proc., tačiau 2015 m. – išaugo iki 20,5 proc. Vis dėlto šis rodiklis Kauno mieste yra pastebimai mažesnis, palyginti su Vilniaus miestu. Panašiai kaip ir Vilniaus mieste per pastaruosius vienuolika metų, stebimos šio rodiklio mažėjimo tendencijos, išimtis tik 2015 m.

Nors Klaipėdoje gyvena 5,5 proc. visų šalies gyventojų (t. y. beveik perpus mažiau nei Kauno mieste), Klaipėdos miesto viešose vietose užregistruotų nusikalstamų veikų statistika buvo panaši į situaciją Kaune, tačiau Klaipėdoje nuo 2014 m. stebimas augimas. Skirtingais metais Klaipėdos viešose vietose padaroma nuo ketvirtadalio iki trečdaliao visų užregistruotų nusikalstamų veikų.

Lyginant viešose vietose užregistruojamų nusikalstamų veikų kiekį, labai panaši situacija Šiauliuose ir Panevėžyje. Šie miestai yra panašaus dydžio: Šiauliuose gyvena 3,8 proc., Panevėžyje – 3,4 proc. šalies gyventojų. Lyginant su anksčiau aprašytais miestais, juose mažesnė viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų dalis (nuo penktadalio iki ketvirtadalio visų užregistruotų atvejų). Mažesnis ir 100 000-čių gyventojų tenkančių nusikalstamų veikų rodiklis: palyginti su Vilniumi, beveik du kartus.

1.3. Detalesnė aktualiausių nusikalstamų veikų analizė

Šiame skyriuje detaliau analizuojamos pagrindinės nusikalstamos veikos, geriausiai atspindinčios kriminogeninę situaciją šalyje: tyčiniai nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai, išžaginimai, plėšimai, sukčiavimai, vagystės (atskirai aptariant automobilių vagystes ir vagystes iš gyvenamųjų patalpų) bei viešosios tvarkos pažeidimus. Analizuojama atsižvelgiant į kelis svarbiausius rodiklius: užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, jų išaiškinamumą, nustatytus įtariamus (kaltinamus) ir nukentėjusius asmenis. Pagrindinės 2005 ir 2015 m. užregistruotų nusikalstamų veikų tendencijos matyti 4 lentelėje.

4 lentelė. 2005 ir 2015 m. Lietuvoje užregistruotos nusikalstamos veikos

	<i>Bendras skaičius</i>		<i>Lyginamoji dalis proc.</i>	
	<i>2005 m.</i>	<i>2015 m.</i>	<i>2005 m.</i>	<i>2015 m.</i>
Užregistruota				
Tyčiniai nužudymai su pasikėsinimais (BK 129–131 str.)	390	183	0,4	0,3
Sunkūs sveikatos sutrikdymai (BK 135 str.)	354	191	0,4	0,3
Išžaginimai su pasikėsinimais	265	155	0,3	0,2
Plėšimai	5206	1590	5,8	2,2
Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas (BK 140 str.)	1373	9290	1,3	12,8
Sukčiavimai	3614	4486	4,0	6,2
Viešosios tvarkos pažeidimai	3973	3227	4,4	4,5
Vagystės	43473	25782	48,4	35,6
Vagystės iš gyvenamųjų patalpų	7065	2999	7,9	4,1
Automobilių vagystės	4138	953	4,6	1,3
Vagystės iš transporto priemonių	7478	3976	8,3	5,5
Užregistruotos nusikalstamos veikos	89815	72343	100	100

Lyginant 2005 ir 2015 m. užregistruotų nusikalstamų veikų duomenis matyti, kad keitėsi tam tikrų veikų proporcijos. 2015 m. (nuo 0,4 iki 0,3 proc.) sumažėjo tyčinių nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų, plėšimų (nuo 5,8 iki 2,2 proc.) ir vagysčių (nuo 48,4 iki 35,6 proc.) lyginamoji dalis. Atitinkamai nuo 7,9 iki 4,1 proc. sumažėjo užregistruotų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų, nuo 4,6 iki 1,3 proc. automobilių vagysčių ir nuo 8,3 iki 5,5 proc. – vagysčių iš transporto priemonių dalis. Tačiau matyti ir kelios neigiamos tendencijos. Viena jų – nuo 4 iki 6,2 proc. išaugo užregistruotų sukčiavimų lyginamoji dalis. Kita tendencija susijusi su 2011 m. pabaigoje įsigaliojusiu Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu, pvz., 2012 m. pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas“) užregistruota 7890 nusikalstamų veikų, kurios sudaro beveik dešimtadalį (9,6 proc.) visų užregistruotų nusikalstamų veikų, atitinkamai 2015 m. užregistruota 9290 nusikalstamų veikų (t. y. 12,8 proc.).

Nagrinėjant atskirų nusikalstamų veikų išaiškinamumą, reikia atsižvelgti tiek į absoliučius skaičius, t. y. kiek nusikalstamų veikų ištiriama per kalendorinius metus, tiek ir į ištirtų nusikalstamų veikų dalį, t. y. visų kalendoriniais metais užregistruotų ir ištirtų bei ištirtų ankstesniais metais užregistruotų nusikalstamų veikų dalis. Lyginant užregistruotų ir išaiškintų tam tikrų nusikalstamų

veikų skaičių ir jų kitimų tendencijas tiriamuoju laikotarpiu, galima būtų įžvelgti ir dar vieną svarbų aspektą, t. y. teisėsaugos pareigūnų darbo pajėgumą turimais žmogiškaisiais, techniniais ir materialiniais ištekliais. Apkreiptinas dėmesys, kad per pastaruosius metus nuolat mažėjo policijos pareigūnų skaičius: pvz., 2000 m. pradžioje policijoje dirbo 12 731 pareigūnas, o 2015 m. gruodžio 31 d. – tik 8916 pareigūnų, t. y. beveik ketvirtadaliu mažiau.

Tiriamuoju laikotarpiu užregistruotų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičius svyravo nuo 4571 iki 3778 – mažiausias jis buvo 2007 m., o 2012 m. išaugo iki 4634. Kartu išaugo ir jų ištirtumas. Įdomu tai, kad per visą lyginamąjį laikotarpį 2012 m. buvo ir užregistruota, ir ištirta daugiausiai šių nusikalstamų veikų (žr. 5 lentelę). Teisėsaugos institucijos turi ribotus žmogiškuosius, materialinius ir techninius išteklius, todėl visų nusikalstamų veikų ištirti nėra galimybių. Sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai sudaro apie 5 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų, tačiau dėl jų specifikos ir pavojingumo visuomenei jų atskleidimui teikiama pirmenybė, t. y. viena iš gana didelio minėtų nusikaltimų išaiškinamumo priežasčių.

5 lentelė. Sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	4571	3776	3713	3498	4253	4199	4364	4634	4394	4063	3778
Lyginamoji dalis, proc.	5,1	4,6	5	4,5	5,1	5,4	5,5	5,6	5,2	4,9	5,2
Ištirta, proc.	61,2	62,2	60,2	68,5	62,1	76,2	68	76,9	69,2	76,5	69,7

1.3.1. Tyčiniai nužudymai

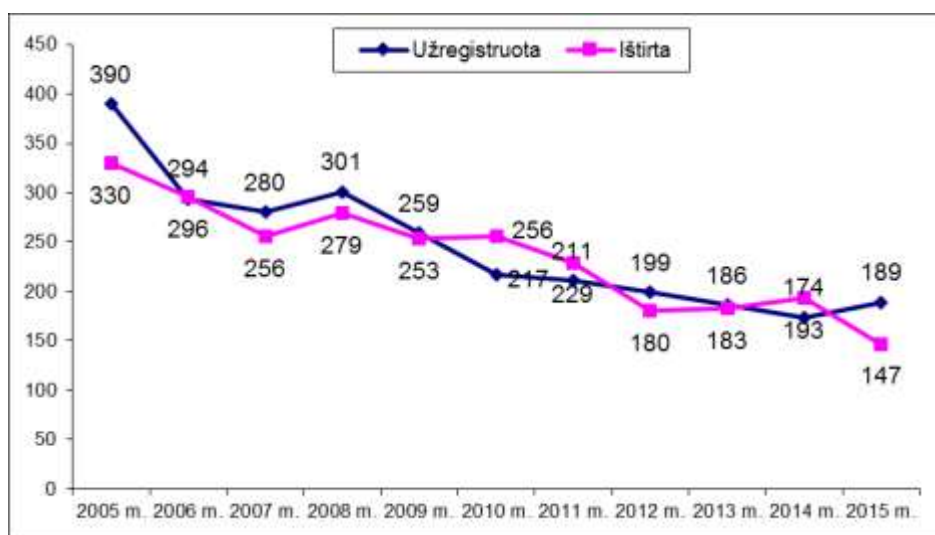
Nužudymai yra patys sunkiausi nusikaltimai žmogaus gyvybei. Kriminologų teigimu, nužudymų lygis yra vienas iš rodiklių, kurį galima lyginti su kitomis šalimis ir kuris kartu iš dalies atspindi šalies gyventojų gebėjimą spręsti problemas smurtiniu ar nesmurtiniu būdu. Ataskaitoje analizuojami tik tyčiniai nužudymai su pasikėsinimais pagal BK 129–131 str.

Tyčinių nužudymų lyginamoji dalis sudaro vos kelis procentus tarp visų šalyje užregistruotų nusikalstamų veikų. Apžvelgiant užregistruotų nužudymų skaičiaus pokyčius per pastaruosius vienuolika metų, matyti kelios teigiamos tendencijos. Viena, jau anksčiau minėta, kad visų pagrindinių užregistruotų smurtinių nusikaltimų skaičius pastaraisiais metais mažėjo. Pavyzdžiui, tyčinių nužudymų per pastaruosius vienuolika metų sumažėjo net 51,5 proc. Kita teigiama tendencija – tolygiai mažėjo ir jų lyginamoji dalis: 2005 m. jie sudarė 0,4 proc., o 2015 m. – 0,3 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų. Tai svarbus rodiklis, nes tiriamuoju laikotarpiu mažėjo ne tik nužudymų, bet ir visas užregistruotų nusikalstamų veikų kiekis. Tiesa, jis nebuvo toks didelis: 2005 m., palyginti su 2015 m., užregistruota 19,5 proc. nusikalstamomis veikomis mažiau, o per tą patį laikotarpį nužudymų sumažėjo net 51,5 proc., tai yra vienas didžiausių teigiamų pokyčių tiriamuoju laikotarpiu.

6 lentelė. Užregistruotų ir ištirtų nužudymų (su pasikėsinimais) pagal BK 129–131 str. skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	390	294	280	301	259	217	211	199	186	174	189
Ištirta	330	296	256	279	253	256	229	180	183	193	147
<i>Ištirta, proc.</i>	84,6	100,7	91,4	92,7	97,7	118	108,5	90,5	94,4	110,9	77,8
Užregistruota 100 000 gyventojų	11,4	8,6	8,3	8,9	7,7	6,6	6,6	6,6	6,3	5,9	6,5

Pastebėta ir dar viena teigiama tendencija – tai gana didelė ištirtų nužudymų dalis (žr. 6 lentelę). Beveik visu tiriamuoju laikotarpiu tais metais užregistruotų ir tais metais ištirtų nužudymų skaičius mažai skyrėsi. Tačiau analizuojant tik nužudymų ištirtumo lygį, gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad išaiškinami beveik visi užregistruoti nužudymai. Tai nevisiška tiesa, nes gana didelė nužudymų dalis išaiškinama po kelerių metų. Kadangi nužudymų skaičius nuolat mažėjo, tikėtina, jog teisėsaugos pareigūnai turėjo daugiau galimybių ištirti anksčiau padarytus nusikaltimus, tačiau vis tiek tam tikra nužudymų dalis likdavo neištirta. Lyginant absoliučiais skaičiais, tiriamuoju laikotarpiu ištirtų nužudymų skaičius sumažėjo nuo 330 iki 147 (žr. 6 pav.). Atkreiptinas dėmesys, kad 2014 m. buvo dvi labai palankios tendencijos. Pirma, per pastarąjį dešimtmetį, 2014 m. buvo užregistruota mažiausiai nužudymų, antra – ištirtų nužudymų buvo daug daugiau, nei tais metais užregistruota. Vis dėlto visi šie rodikliai pastebimai pablogėjo 2015 m. Siekiant sužinoti, ar realiai tiriamuoju laikotarpiu padidėjo ištirtų nužudymų dalis, reiktų palyginti, kiek nužudymų iki 2015 m. ištirta iš, pvz., padarytų 2005 m. ir vėlesniais metais užregistruotų nužudymų.

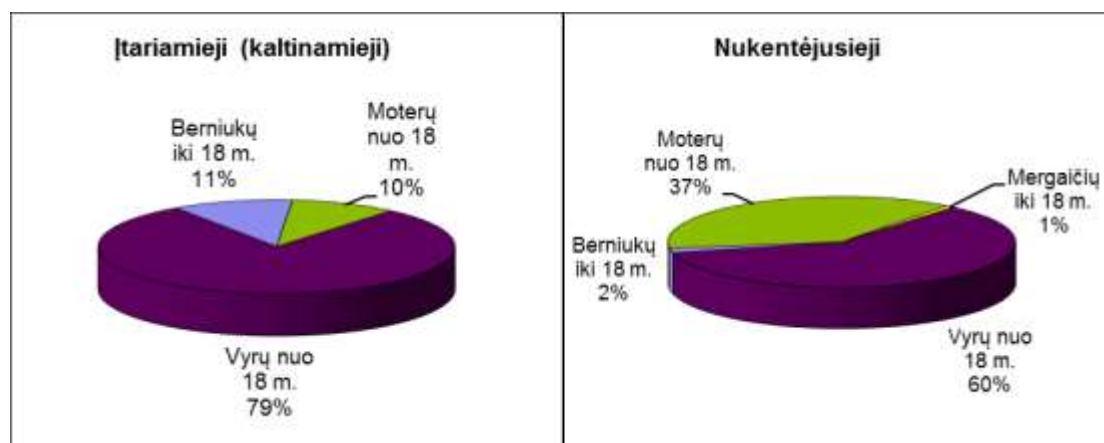
6 pav. Užregistruotų ir ištirtų nužudymų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

Nepaisant palankių nužudymų skaičiaus mažėjimo tendencijų, palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvoje situacija yra pati prasčiausia. Remiantis Eurostatu duomenimis², 2015 m. mūsų šalyje 100 000 gyventojų teko 6,5 nužudymo, tuo metu visoje ES jis buvo beveik šešis kartus

² http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_statistics#Further_Eurostat_information

mažesnis. Svarbu ir tai, kad nužudymų skaičiaus mažėjimo tendencijos yra būdingos ir daugeliui ES šalių, o tai reiškia, kad per artimiausius metus mažai tikėtina, kad šis skirtumas pastebimai sumažėtų.

Tolesnėje analizėje detaliau apžvelgiamos įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos. Atkreiptinas dėmesys, kad duomenis apie nukentėjusius ir įtariamus (kaltinamus) asmenis galima lyginti su tam tikromis išlygomis, nes pastarieji nėra išsamūs – ne visi nužudymai yra išaiškinami ir ne visi įtariamieji yra nustatomi. Taip pat svarbu ir tai, kad 7 pav. pateikiami duomenys apie 2015 m. ištirtus nužudymus ir nustatytus įtariamuosius, tuo metu, kai pats nužudymas galėjo būti padarytas ir prieš kelerius metus. Nepaisant visų minėtų išlygų, matyti tam tikros tendencijos. 9 iš 10 įtariamųjų buvo vyrai, o kas dešimtas įtariamasis buvo nepilnametis. Tuo metu tarp nustatytų įtariamų (kaltinamų) asmenų tik kas dešimta buvo moteris (15 suaugusių ir nė vienos nepilnametės). Analizuojant nukentėjusių asmenų socialinius demografinius duomenis, matyti, kad tarp nužudytų asmenų 38 proc. buvo moterų (45 suaugusios ir viena mergaitė). Atitinkamai tarp nužudytųjų buvo du berniukai iki 18 metų. Lyginant su ankstesnių metų tendencijomis, 2015 m. šiek tiek išaugo nužudytų moterų, atitinkamai sumažėjo vyrų, dalis.

7 pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų nuo tyčinių nužudymų pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos (2015 m.)

Analizuojant nužudymų statistiką matyti ir dar keletas svarbių aspektų. Daugiau nei pusė atvejų auka ir nusikaltėlis buvo pažįstami, o 3 iš 4 nužudymų buvo padaryti neblaivių asmenų. Į visa tai reikėtų atsižvelgti siekiant spręsti smurto visuomenėje problemą.

Lyginant pastarųjų metų įtariamųjų ir nukentėjusiųjų pasiskirstymą pagal lytį ir amžių, matyti, kad tendencijos beveik nekinta. 2015 m. Lietuvoje 100 000-čių gyventojų buvo užregistruota 6,5 tyčinio nužudymo. Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis nuo 2005 m. pastebimai pagerėjo (nuo 11,4 iki 6,5).

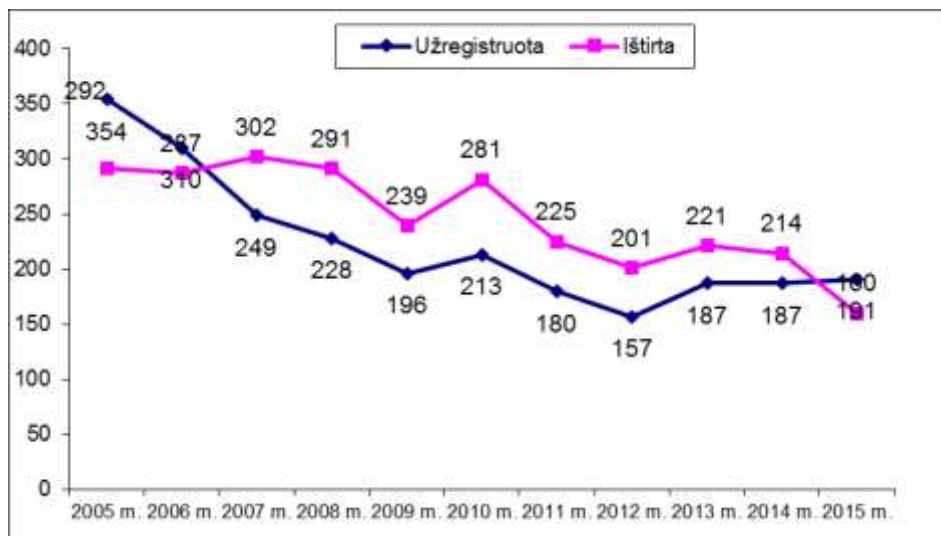
1.3.2. Sunkūs sveikatos sutrikdymai

Panašiai kaip ir tyčinių nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų lyginamoji dalis sudaro 0,2–0,4 proc. tarp visų šalyje užregistruotų nusikalstamų veikų. Tiriamuoju laikotarpiu matyti kelios teigiamos tendencijos. Pirmoji, kad sunkių sveikatos sutrikdymų per pastaruosius vienuolika metų sumažėjo 46 proc. Kita teigiama tendencija, kad šiek tiek sumažėjo ir jų lyginamoji dalis: 2005–2007 m. jie sudarė 0,4 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų, o 2008–2015 m. – 0,2–0,3 proc. Svarbu pažymėti, kad 2012 m. užregistruotų sunkių sveikatos sutrikdymų lygis buvo sumažėjęs, tačiau 2013–2015 m. jis grįžo į 2011 m. lygį (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Užregistruotų ir ištirtų sunkių sveikatos sutrikdymų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

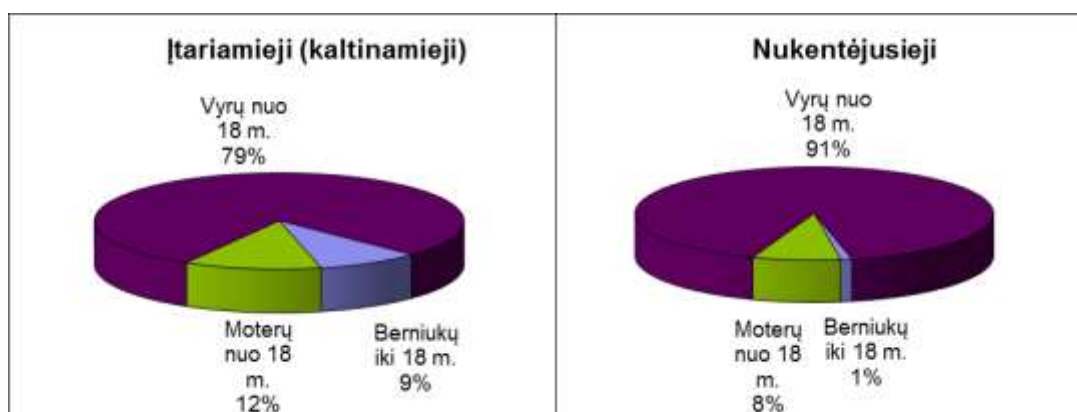
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	354	310	249	228	196	213	180	157	187	187	191
Ištirta	292	287	302	291	239	281	225	201	221	214	160
<i>Ištirta, proc.</i>	82,5	92,6	121,3	127,6	121,9	131,9	125	128	118,2	114,4	83,8
Užregistruota 100 000 gyventojų	11,8	10	8,5	7,4	6,6	7,4	6,4	5,9	6,3	6,4	6,6

Dar viena teigiama tendencija – tai gana didelė šių nusikaltimų ištirimo dalis (žr. 7 lentelę). Nuo 2007 m. stebima tendencija, kad ištirtų sunkių sveikatos sutrikdymų skaičius viršydavo tais metais užregistruotų nusikaltimų skaičių. Taip galėjo atsitikti dėl kelių priežasčių. Viena jų, kad iš tikro išaugo minėtų nusikaltimų ištirtumas, kai buvo išaiškinama vis daugiau ankstesniais metais užregistruotų atvejų. 8 pav. matyti, kad, nors užregistruotų sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų ir mažėjo, išaiškintų nusikaltimų skaičius beveik nepakito. Tačiau galima ir kita priežastis – dalis sveikatos sutrikdymų gali būti užregistruojami kaip nesunkūs, o vėliau po ekspertų išvados jie gali būti perkvalifikuojami į sunkius sveikatos sutrikdymus, kurie matyti antroje – ištirtų nusikaltimų – kreivėje. Siekiant patvirtinti šias prielaidas, reikia atlikti išsamesnę baudžiamųjų bylų analizę.

8 pav. Užregistruotų ir ištirtų sunkių sveikatos sutrikdymų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

Analizuojant sunkiais sveikatos sutrikdymais įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindines socialines demografines charakteristikas, matyti tos pačios tendencijos kaip ir nužudymų atveju (žr. 9 pav.). 9 iš 10 įtariamųjų buvo vyrai. Kas dvidešimtas, o ankstesniais metais kas dešimtas, įtariamasis buvo nepilnametis. Analizuojant nukentėjusių asmenų socialinius demografinius duomenis, matyti, kad tarp nukentėjusių nuo sunkių sveikatos sutrikdymų asmenų dešimtadalį sudarė moterys. Tarp nukentėjusių buvo vienas berniukas ir nė vienos mergaitės. Svarbu tai, kad ankstesniais metais nukentėjusių moterų dalis buvo didesnė, pvz., 2013 m. – 18 proc. Darytina prielaida, kad, skirtingai nei nužudymų atveju, yra mažesnė tikimybė, kad moterys galėtų tapti sunkių sveikatos sutrikdymų aukomis. Šiai prielaidai patikrinti reikėtų išsamesnių viktimologinių tyrimų.

9 pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų nuo sunkių sveikatos sutrikdymų pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos (2015 m.)

Panašiai kaip ir tyčinių nužudymų atveju, lyginant pastarųjų metų įtariamųjų ir nukentėjusiųjų pasiskirstymą pagal lytį ir amžių, matyti, kad pagrindinės tendencijos beveik nekinta. 2015 m. Lietuvoje 100 000-čių gyventojų buvo užregistruota 6,6 sunkaus sveikatos sutrikdymo.

Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis nuo 2005 m. su nedidelėmis išimtimis nuolat mažėjo (nuo 11,8 iki 6,4). Lyginant pastarojo dešimtmečio nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų rodiklius, matyti, kad jie yra panašūs ir vienodai kinta.

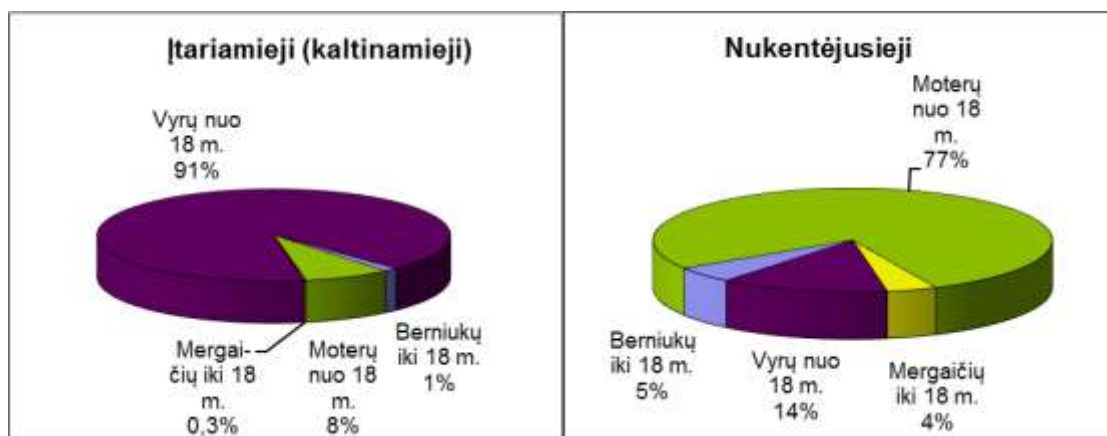
1.3.3. Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas

2011 m. pabaigoje įsigaliojus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui, nuo 2012 m. stebimas staigus užregistruotų nusikalstamų veikų pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas“) augimas. 2005 m. pagal šį BK straipsnį buvo užregistruotos 1373, 2012 m. – 7890, o 2013 m. – 10022, 2014 m. – 9564, o 2015 m. – 9290 nusikalstamų veikų, t. y. beveik septynis kartus daugiau (žr. 8 lentelę). Atitinkamai išaugo iš šių nusikalstamų veikų lyginamoji dalis – 2005 m. jos sudarė 1,3 proc., 2012 m. – 9,6 proc., o 2015 m. – jau 12,8 proc., t. y. beveik dešimtadalį visų užregistruotų nusikalstamų veikų. Tai buvo viena iš priežasčių, turėjusių įtakos tam, kad, palyginti su 2011 m., išaugo užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius.

8 lentelė. Užregistruotų ir ištirtų fizinio skausmo sukėlimų ir nežymių sveikatos sutrikdymų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	7890	10022	9557	9290
Ištirta	6456	8595	8649	8500
<i>Ištirta, proc.</i>	81,8	85,8	90,5	91,5
Užregistruota 100 000 gyventojų	263,7	338,9	326,1	320

Toliau pateikiama trumpa įtariamųjų (kaltinamųjų) ir nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje (pagal BK 140 str.) charakteristika. Statistiniai duomenys rodo, kad dauguma įtariamųjų buvo suaugę vyrai (91 proc. vyrų ir 1 proc. nepilnamečių), atitinkamai moterų tik 8 proc. Tarp nukentėjusių dominuoja moterys (77 proc. moterų ir 4 proc. mergaičių iki 18 metų). Atitinkamai nukentėjo 14 proc. suaugusių vyrų ir 5 proc. berniukų iki 18 metų (žr. 10 pav.).

10 pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų nuo fizinio skausmo sukėlimo ir nežymaus sveikatos sutrikdymo pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos (2015 m.)

Apie smurto šeimoje problemą byloja ir gyventojų apklausa, pvz., remiantis 2010 m. Eurobarometro duomenimis³, 48 proc. Lietuvos gyventojų nurodė, kad jie asmeniškai pažįsta bent vieną moterį, nukentėjusią nuo bet kokios rūšies smurto. Svarbu paminėti, kad Lietuvoje šis rodiklis yra vienas didžiausių, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis (ES vidurkis yra 25 proc.). Pagal kitą rodiklį – kuri dalis gyventojų mano, kad fizinis smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje yra rimta problema – Lietuva, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis, taip pat atsiduria sąrašo pabaigoje šalia kitų kaimyninių šalių (Latvijos, Estijos ir Lenkijos). Tokį smurtą rimta problema įvardijo 71 proc. Lietuvos gyventojų, tuo metu ES vidurkis – 85 proc.

1.3.4. Išžaginimai

Panašiai, kaip ir jau aptarti labai sunkūs nusikaltimai, išžaginimai sudaro vos 0,2–0,3 proc. nuo visų užregistruojamų nusikalstamų veikų. Tačiau yra ir keletas esminių skirtumų. Vienas jų, kaip rodo tarptautiniai viktimologiniai tyrimai, gana didelis jų latentškumas, kai nusikaltimo aukos dėl tam tikrų priežasčių nelinkusios pranešti teisėsaugos institucijoms, kad buvo išžagintos. Tarp galimų priežasčių gali būti artimi aukos ir pažeidėjo santykiai, netikėjimas, kad nusikaltimas bus atskleistas ar patirtas gėdos ir pažeminimo jausmas. Dėl minėtų priežasčių statistinius duomenis apie užregistruotus išžaginimus, jų aukas ir pažeidėjus reikėtų vertinti atsargiai.

9 lentelė. Užregistruotų ir ištirtų išžaginimų (su pasikėsinimais) skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	265	253	200	164	149	208	191	178	133	158	155
Ištirta	172	180	105	125	124	155	156	129	85	120	81
Ištirta, proc.	64,9	71,1	52,5	76,2	83,2	74,5	81,7	72,5	63,9	75,9	52,3
Užregistruota 100 000 gyventojų	7,7	7,4	5,9	4,8	4,5	6,3	5,9	5,9	4,5	5,4	5,3

Tiriamuoju laikotarpiu nuo 265 iki 155, arba 41,5 proc., sumažėjo užregistruotų išžaginimų (žr. 9 lentelę). Iki 2009 m. mažėjęs užregistruotų išžaginimų skaičius 2010 m. pradėjo augti, o nuo 2011 m. matyti mažėjimo tendencija. Neturint išsamių viktimologinių tyrimų duomenų, sunku įvardinti, ar tai teigiama, ar neigiama tendencija. Išaugęs užregistruotų išžaginimų skaičius gali būti siejamas su sumažėjusiu jų latentškumu ir išaugusiu pasitikėjimu teisėsaugos institucijomis.

Analizuojant užregistruotų ir išaiškintų išžaginimų skaičiaus pokyčius, matyti kelios tendencijos. Viena jų – skirtingai nei nužudymų ar sunkių sveikatos sutrikdymų atveju, išžaginimų ištirtumas yra mažesnis. Kita tendencija, kad užregistruotų ir ištirtų išžaginimų kreivės 11 pav. kinta panašiai, t. y. sumažėjus užregistruotų išžaginimų skaičiui, sumažėja ir tais metais išaiškintų nusikaltimų skaičius, ir atvirkščiai. Tiriamuoju laikotarpiu buvo užregistruota vidutiniškai 190, o

³ Eurobarometer 73.2 Domestic violence against women:
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_344_en.pdf

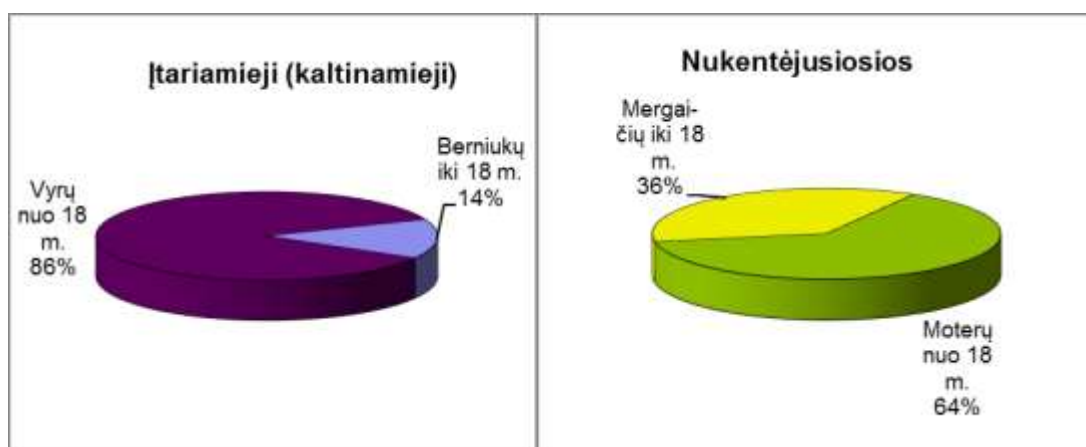
išaiškinti 135 išžaginimo atvejai, t. y. vidutiniškai išaiškinami du iš trijų nusikaltimų. Atkreiptinas dėmesys, kad 2015 m. pastebimai sumažėjo ištirtų išžaginimų dalis.

11 pav. Užregistruotų ir ištirtų išžaginimų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

Aprašant pagrindines įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų socialines demografines charakteristikas, matyti, kad šiuo atveju pažeidėjai paprastai yra vyrai, o nukentėjusios – tik moterys. Tačiau 2012 m. buvo du atvejai (2011 m. – trys, atitinkamai 2013 ir 2014 m. – nė vieno), kai įtarimai (kaltinimai) buvo pareikšti dviem moterims, pvz., dalyvavusioms darant nusikalstamą veiką.

Taigi galima lyginti tik suaugusiųjų ir vaikų iki 18 metų (įtariamųjų atveju – nepilnamečių) santykį. 2015 m. tarp įtariamų (kaltinamų) asmenų buvo nustatyta 14 proc. nepilnamečių, o tarp nukentėjusiųjų buvo 36 proc. (2012 m. net 50 proc., o 2014 m. – 40 proc.) mergaičių iki 18 metų (žr. 12 pav.).

12 pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų nuo išžaginimų pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos (2015 m.)

Nuo išžaginimų, kaip ir kitų seksualinių nusikaltimų (pagal BK – nusikalstamų veikų, susijusių su seksualinio apsisprendimo laisve ir neliečiamumu) atveju, didelę nukentėjusių asmenų

dalį sudaro vaikai iki 18 metų. Tuo jie skiriasi nuo kitų nusikalstamų veikų atveju, kur nukentėjusių vaikų dalis yra gerokai mažesnė. Remiantis tik užregistruotais atvejais, matyti, kad mergaitės sąlyginai gana dažnai tampa išžaginimų aukomis. Tačiau, siekiant pagrįsti šią prielaidą, reikia atlikti išsamius viktimologinius tyrimus. Gali būti, kad suaugusios moterys tiesiog mažiau linkusios pranešti teisėsaugos institucijoms apie seksualinės prievartos atvejus.

Lyginant pastarųjų metų įtariamųjų pasiskirstymą pagal amžių, matyti, kad tendencijos beveik nekinta, tačiau pastebėta kita nerimą kelianti tendencija – gana didelė nukentėjusių nuo išžaginimų mergaičių iki 18 metų dalis. 2015 m. Lietuvoje 100 000-čių gyventojų buvo užregistruota 5,3 išžaginimo. Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis nuo 2005 m. iki 2009 m. nuolat mažėjo (nuo 11,8 iki 4,5). 2010 m. šis rodiklis buvo išaugęs iki 6,3, o 2011 m. pradėjo mažėti.

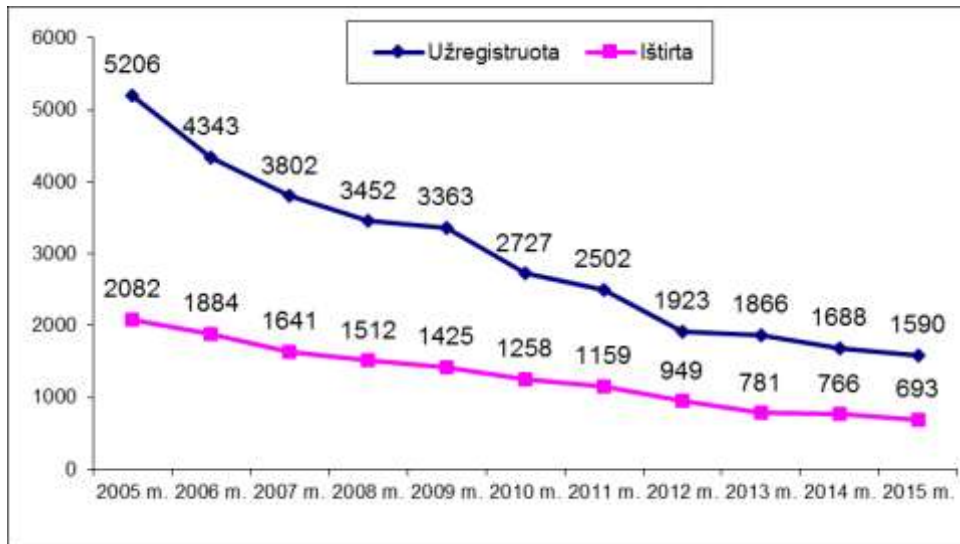
1.3.5. Plėšimai

Plėšimų lyginamoji dalis tarp visų šalyje užregistruotų nusikalstamų veikų yra kelis kartus didesnė nei jau aptartų nusikaltimų rūšių. Per pastaruosius vienuolika metų lyginamoji plėšimų dalis tolygiai mažėjo: 2005 m. jie sudarė 5,8 proc., o 2015 m. – 2,2 proc. Tiriamuoju laikotarpiu stebimos ir kitos nuolatinio mažėjimo tendencijos – net 69,5 proc. sumažėjo užregistruotų plėšimų atveju. Tai yra vienas didžiausių teigiamų pokyčių tiriamuoju laikotarpiu (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Užregistruotų ir ištirtų plėšimų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

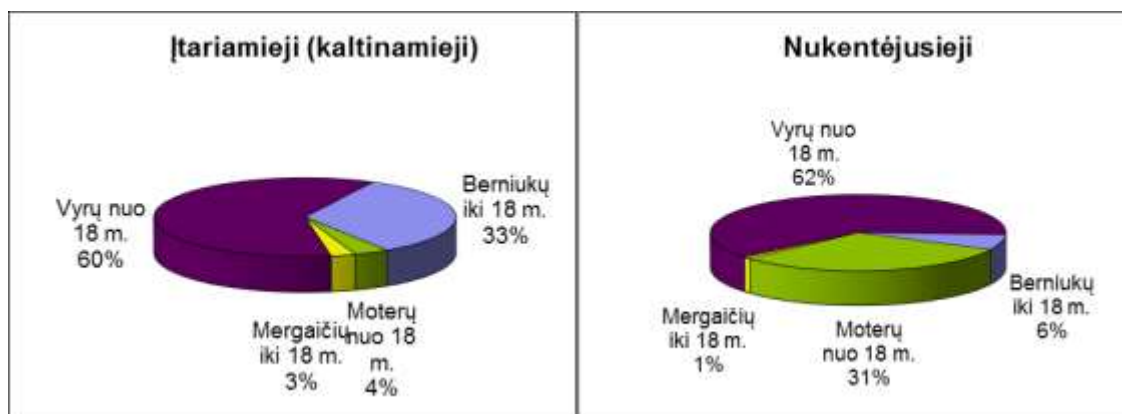
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	5206	4343	3802	3452	3363	2727	2502	1923	1866	1688	1590
Ištirta	2082	1884	1641	1512	1425	1258	1159	949	781	766	693
<i>Ištirta, proc.</i>	40	43,4	43,2	43,8	42,4	46,1	46,3	49,3	41,9	45,4	43,6
Užregistruota 100 000 gyventojų	152	127,6	112,3	102	100,7	82,8	77,7	64,3	63,1	57,6	54,8

Palyginus užregistruotų ir ištirtų plėšimų santykį, matyti tam tikros tendencijos. Viena jų – iki 2012 m. nuo 40 iki 49,3 proc. augo ištirtų plėšimų dalis, tačiau 2013 m. ji krito iki 2005 m. lygio. Lyginant absoliučiais skaičiais, matyti panašus užregistruotų ir ištirtų plėšimų kreivių kritimas (žr. 13 pav.), t. y. sumažėjus užregistruotų plėšimų skaičiui, sumenko ir ištirtų plėšimų kiekis, tačiau teigiamas pokytis tas, kad sumažėjo atotrūkis tarp šių kreivių, pvz., 2005 m. buvo išaiškinti 2 iš 5 užregistruotų plėšimų, o 2012 m. – 1 iš 2.

13 pav. Užregistruotų ir ištirtų plėšimų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

Analizuojant plėšimais įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindines socialines demografines charakteristikas, matyti kelios įdomios tendencijos (žr. 14 pav.). Absoliuti dauguma (net 93 proc.) įtariamų (kaltinamų) asmenų buvo vyrai. Įdomu ir tai, kad beveik trečdalis įtariamųjų buvo nepilnamečiai. Tai yra didžiausia nepilnamečių dalis, palyginti su kitais anksčiau aptartais nusikaltimais, ir atitinkamai, t. y. nusikaltimais, kuriuos labai retai padaro moterys.

14 pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių nuo plėšimų asmenų pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos (2015 m.)

Kita svarbi įžvalga, kad pastaraisiais metais beveik pusė įtariamų moterų sudarė nepilnmetės, išimtis buvo tik 2014 m., kai nepilnamečių merginų dalis smarkiai sumenko (iš 43 įtariamų moterų 14 buvo nepilnmetės). Analizuojant nukentėjusių asmenų socialinius demografinius duomenis, matyti, kad tarp nukentėjusių nuo plėšimų beveik kas trečia buvo moteris. Įdomu tai, kad nukentėjusių mergaičių buvo daug mažiau nei nukentėjusių berniukų. Tarp visų įtariamų plėšimais asmenų berniukai sudarė 33 proc., o tarp nukentėjusių asmenų – 6 proc., atitinkamai mergaitės – po 3 ir 1 proc.

Lyginant pastarųjų metų įtariamųjų ir nukentėjusiųjų pasiskirstymą pagal lytį, matyti, kad tendencijos beveik nekinta, tačiau pastebėta kita nerimą kelianti tendencija – didėja įtariamų plėšimu

mergaičių iki 18 metų amžiaus dalis. 2015 m. Lietuvoje 100 000-čių gyventojų buvo užregistruota 54,8 plėšimo. Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis nuo 2005 m. nuolat mažėjo (nuo 152 iki 54,8) ir tai yra pats didžiausias mažėjimas, palyginti su visomis kitomis analizuojamomis nusikalstamomis veikomis.

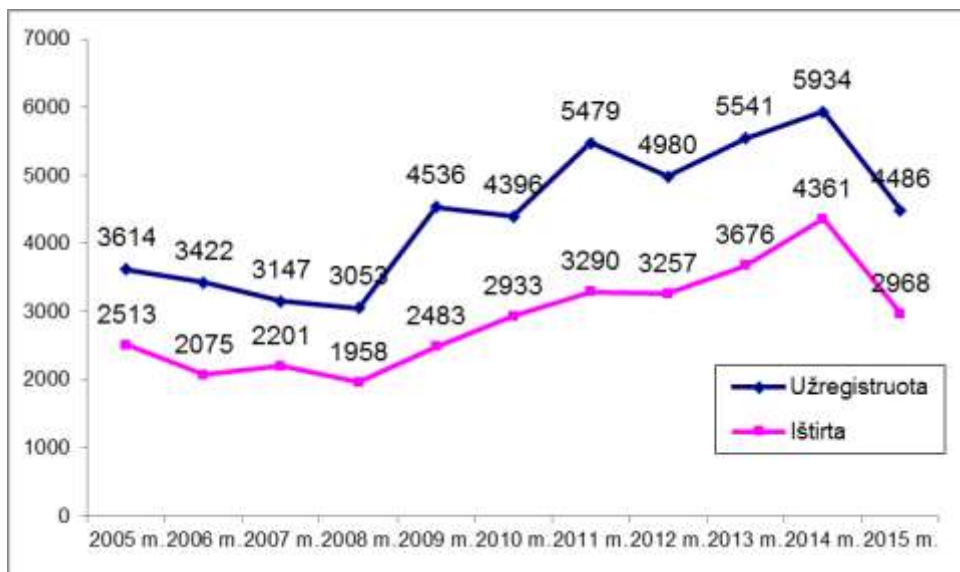
1.3.6. Sukčiavimai

Skirtingai nei anksčiau aptarti nusikaltimai, sukčiavimai ypatingi tuo, kad visu tiriamuoju laikotarpiu stebimos šių nusikalstamų veikų augimo tendencijos. Užregistruoti sukčiavimai 2005 m. sudarė tik 4 proc. nuo visų užregistruotų nusikalstamų veikų, tačiau 2015 m. jie sudarė jau 6,2 proc. Per vienuolika metų nuo 3614 iki 4486, arba 24,1 proc., padaugėjo užregistruotų sukčiavimo atvejų (žr. 11 lentelę). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad 2015 m. pastebimai sumenko užregistruotų sukčiavimo atvejų. Svarbu ir tai, kad, kaip rodo tarptautiniai viktimologiniai tyrimai, šie nusikaltimai pasižymi nemažu latentišku, kai nusikaltimo aukos dėl tam tikrų priežasčių nelinkusios apie įvykius pranešti teisėsaugos institucijoms.

11 lentelė. Užregistruotų ir ištirtų sukčiavimų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

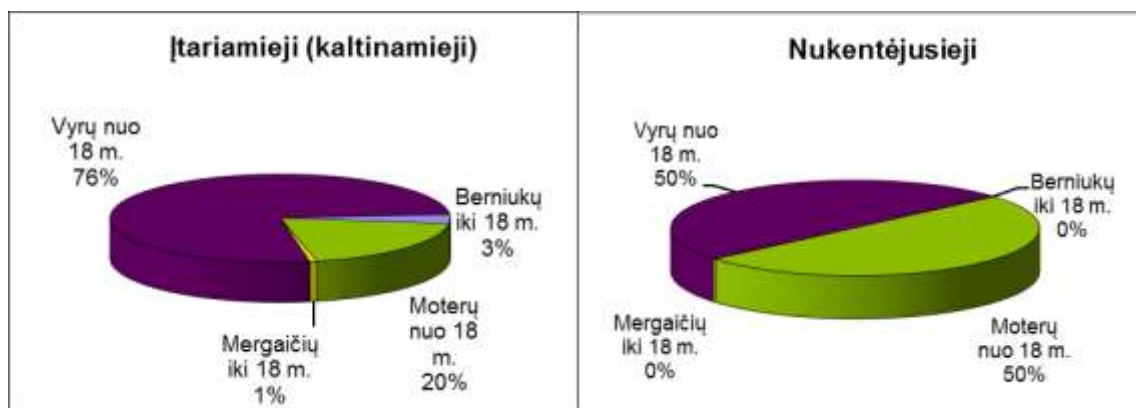
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	3614	3422	3147	3053	4536	4396	5479	4980	5541	5934	4486
Ištirta	2513	2075	2201	1958	2483	2933	3290	3257	3676	4361	2968
<i>Ištirta, proc.</i>	<i>69,5</i>	<i>60,6</i>	<i>69,6</i>	<i>64,1</i>	<i>54,7</i>	<i>66,7</i>	<i>60</i>	<i>65,4</i>	<i>66,3</i>	<i>73,5</i>	<i>66,2</i>
Užregistruota 100 000 gyventojų	105,5	100,6	93	90,1	135,8	133,5	170,3	166,4	187,5	202,5	154,2

Palyginus užregistruotų ir ištirtų sukčiavimų santykį, matyti tam tikros tendencijos. Viena jų, kad įvairiais metais pastebimai svyravo ištirtų sukčiavimų dalis – mažiausia ištirtų sukčiavimų dalis buvo 2009 m. – 54,7 proc., didžiausia – 2014 m. (net 73,5 proc.). Lyginant absoliučiais skaičiais, matyti, kad ištirtų sukčiavimų skaičius išaugo nuo 2513 iki 4361. 15 pav. matyti panašus užregistruotų ir ištirtų sukčiavimų kreivių kitimas, t. y. išaugus užregistruotų sukčiavimo atvejų skaičiui, išaugo ir išaiškintų sukčiavimų kiekis.

15 pav. Užregistruotų ir ištirtų sukčiavimų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

Analizuojant sukčiavimais įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindines socialines demografines charakteristikas, matyti kelios tendencijos (žr. 16 pav.). 8 iš 10 įtariamų (kaltinamų) asmenų buvo vyrai. Svarbu ir tai, kad tarp įtariamųjų buvo labai nedaug nepilnamečių. Analizuojant nukentėjusių asmenų socialinius demografinius duomenis, matyti, kad nuo sukčiavimų dažniau nukenčia moterys – 2015 m. tarp nukentėjusiųjų jų buvo 50 proc. Kita svarbi įžvalga, kad t. y. nusikaltimais, kurį labai retai padaro ir kartu nuo kurio labai retai nukenčia nepilnamečiai, pvz., 2015 m. nuo sukčiavimų nukentėjo 4 berniukai ir 5 mergaitės.

16 pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių nuo sukčiavimų asmenų pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos (2015 m.)

Lyginant pastarųjų metų įtariamųjų ir nukentėjusiųjų pasiskirstymą pagal amžių ir lytį, matyti, kad tendencijos beveik nekinta. 2015 m. Lietuvoje 100 000-čių gyventojų buvo užregistruota 154,2 sukčiavimų. Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis per pastaruosius vienuolika metų svyravo nuolat: nuo 2005 m. iki 2008 m. mažėjo (nuo 105,5 iki 90,1), vėliau pradėjo augti. Didžiausias sukčiavimų lygis buvo 2014 m. – 202,5.

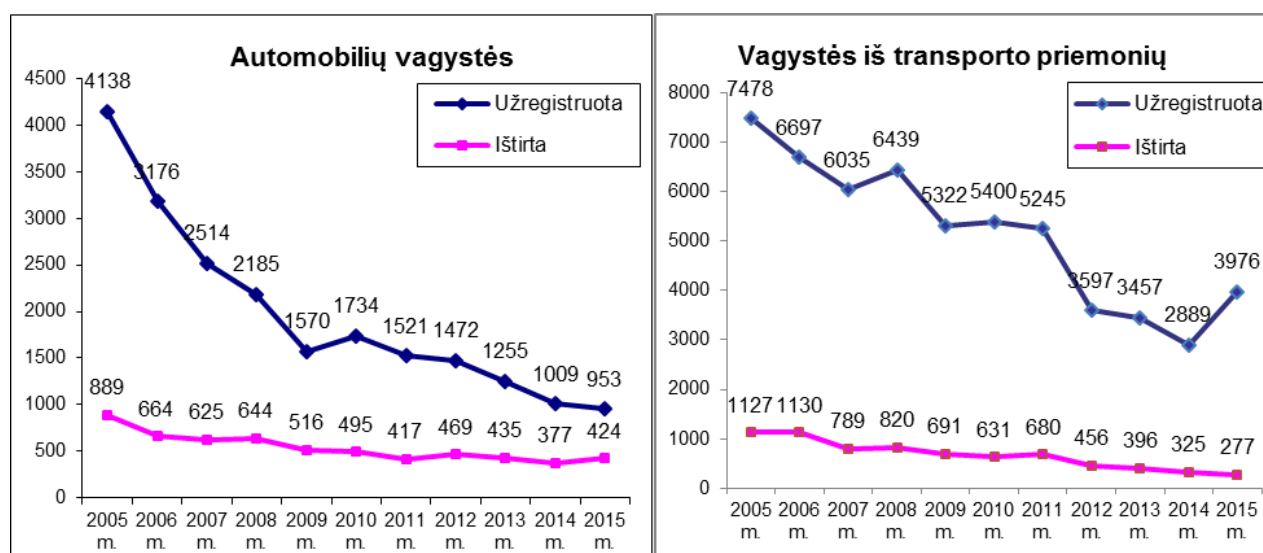
1.3.7. Vagystės

Beveik pusė visų šalyje užregistruojamų nusikalstamų veikų sudaro vagystės. Per pastaruosius vienuolika metų vagysčių lyginamoji dalis šiek tiek sumenko nuo 48,4 iki 35,6 proc. Kadangi vagystės yra dažniausiai užregistruojamos nusikalstamos veikos, jų skaičiaus pokyčiai turi didžiausią įtaką bendrai užregistruoto nusikalstamumo dinamikai. Tiriamuoju laikotarpiu užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius sumažėjo 19,5 proc., o vagysčių – net 40,7 proc. Nepaisant tam tikrų užregistruotų vagysčių skaičiaus svyravimų, jų ištirtumas beveik nepakito – buvo išaiškinama kas ketvirta vagystė (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Užregistruotų ir ištirtų vagysčių skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

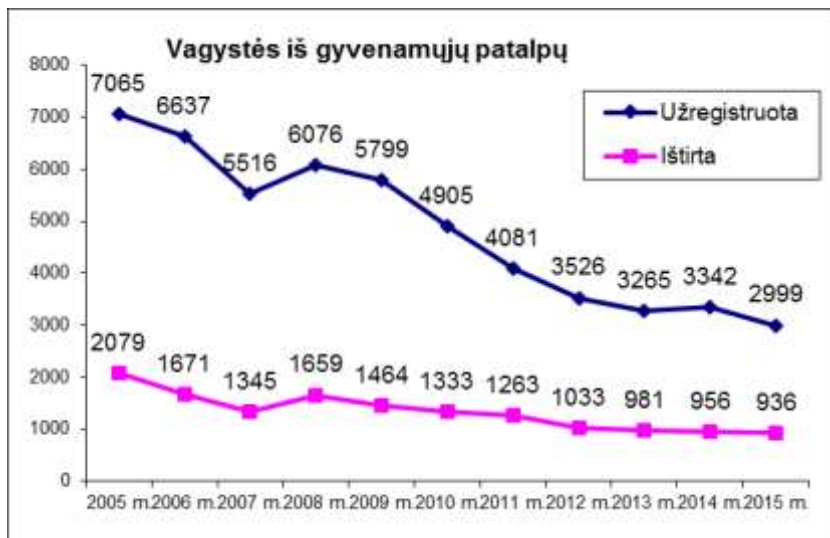
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Užregistruota	43473	38452	33956	38422	39566	37047	36971	32344	31217	31237	25782
Ištirta	11187	9995	8604	9233	9509	9433	9451	8482	7921	8240	5849
<i>Ištirta, proc.</i>	25,7	26	25,3	24,0	24,0	25,5	25,6	28,1	25,6	26,4	22,7
Užregistruota 100 000 gyventojų	1269,1	1129,8	1003,2	1135,1	1185	1125,4	1148,9	1081	1056,1	1065,8	888,2

Detaliau apžvelgsime vagysčių iš gyvenamųjų patalpų, vagysčių iš transporto priemonių ir automobilių vagysčių atvejus. Per pastaruosius vienuolika metų 46,8 proc. sumažėjo vagysčių iš transporto priemonių, 57,6 proc. sumažėjo vagysčių, padarytų įsibrovus į gyvenamąsias patalpas, ir net 77 proc. sumažėjo automobilių vagysčių (žr. 17 ir 18 pav.). Jeigu priimtume išlygą, kad tiriamuoju laikotarpiu nepakito šių nusikalstamų veikų latentiskumas, būtų ją galima įvertinti kaip vieną geriausių pastarųjų metų tendencijų. Lyginant šių vagysčių išaiškinamumo pokyčius, matyti skirtingos tendencijos.

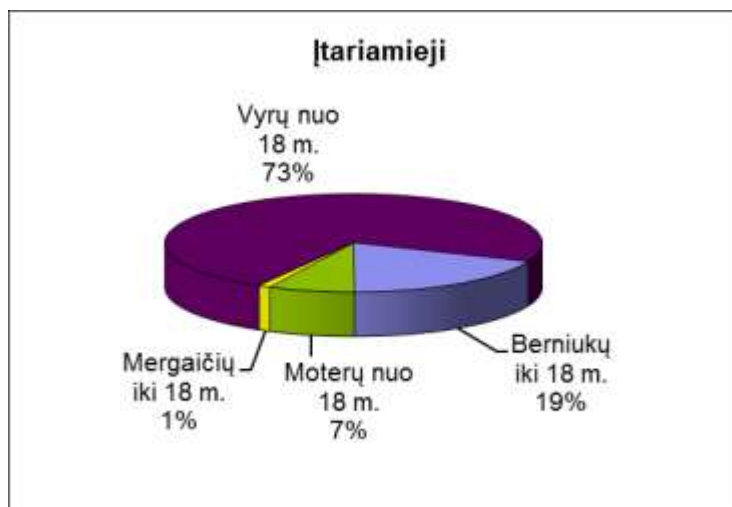
17 pav. Užregistruotų ir ištirtų automobilių vagysčių ir vagysčių iš transporto priemonių skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

Nepaisant nedidelių svyravimų, vagysčių iš gyvenamųjų patalpų ištirtumas beveik nesiskyrė nuo visų vagysčių ištirtumo, buvo išaiškinta kas ketvirta vagystė. Ištirtų automobilių vagysčių dalis per pastaruosius vienuolika metų išaugo nuo 21,5 iki 44,5 proc., o ištirtų vagysčių iš transporto priemonių dalis vis dar lieka maža – 2005 m. buvo 15,1 proc., o 2015 m. – vos 7 proc. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2015 m. pastebimai išaugo užregistruotų vagysčių iš transporto priemonių skaičius, nors prieš tai kelerius metus buvo stebimos mažėjimo tendencijos.

18 pav. Užregistruotų ir ištirtų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

Analizuoti įtariamų (kaltinamų) vagystėmis asmenų socialinius demografinius duomenis galima tik su tam tikra išlyga. Gana mažas šių nusikalstamų veikų ištirtumas (tik 1 atvejis iš 4) neleidžia sudaryti tikslesnio įtariamųjų socialinio demografinio portreto. Tarp nustatytų įtariamų (kaltinamų) asmenų vagystėmis dominuoja vyrai, kas ketvirtas jų buvo nepilnametis (žr. 19 pav.). Panašus yra nepilnamečių merginų ir vyresnių nei 18 metų moterų santykis.

19 pav. Įtariamų (kaltinamų) vagystėmis asmenų pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos (2015 m.)

Su dar didesne patikimumo problema susiduriama interpretuojant duomenis apie nuo šių nusikalstamų veikų nukentėjusius asmenis. Dažniausiai vagysčių iš gyvenamųjų patalpų atveju nukentia ne vienas asmuo (neretai turtas priklauso ir kartu gyvenantiems asmenims), o į statistinių duomenų bazę įrašomos besikreipusio asmens socialinės demografinės charakteristikos. Panaši situacija gali būti ir nukentėjusių nuo automobilių vagysčių asmenų atveju.

Lyginant pastarųjų metų įtariamųjų ir nukentėjusiųjų pasiskirstymą pagal amžių ir lytį, matyti, kad tendencijos beveik nekinta. 2015 m. Lietuvoje 100 000-čių gyventojų buvo užregistruota 888,2 vagystė. Šis rodiklis per pastaruosius vienuolika metų palaipsniui mažėjo nuo 1269,1 iki 888,2.

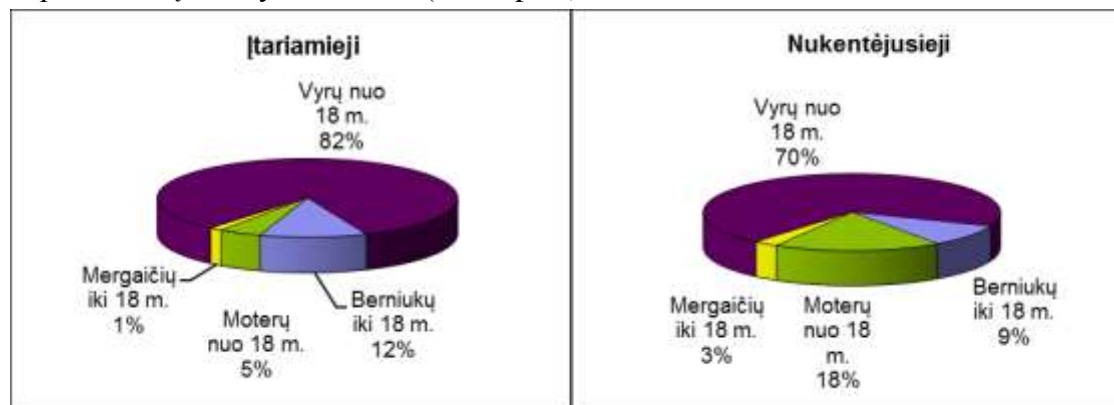
1.3.8. Viešosios tvarkos pažeidimai

Viešosios tvarkos pažeidimai sudaro kelis procentus visų šalyje užregistruojamų nusikalstamų veikų. Per pastaruosius vienuolika metų jų lyginamoji dalis su nedideliais svyravimais išliko panaši – apie 4 proc. (2015 m. jų buvo 4,1 proc.). Tiriamuoju laikotarpiu stebimos užregistruotų viešosios tvarkos pažeidimų mažėjimo tendencijos iki 2010 m., išimtis – 2011–2012 m. Matyti ir teigiama tendencija – nuo 62,6 iki 74,2 proc. išaugo ištirtų nusikalstamų veikų dalis (žr. 13 lentelę). Palyginus užregistruotų ir ištirtų viešosios tvarkos pažeidimų skaičius, matyti, kad mažėjant užregistruotų veikų skaičiui augo ištirtų nusikalstamų veikų dalis.

13 lentelė. Užregistruotų ir ištirtų viešosios tvarkos pažeidimų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m..
Užregistruota	3973	3588	3412	3174	3084	3017	3467	3900	3855	3581	3227
Ištirta	2156	2226	2180	2123	2208	2168	2299	2721	2786	2587	2395
Ištirta, proc.	62,6	62	63,9	66,9	71,6	71,9	66,3	69,8	72,3	72,2	74,2
Užregistruota 100 000 gyventojų	115,9	105,4	100,8	93,7	92,7	91,6	107,7	130,3	130,4	122,2	111,2

Viešosios tvarkos pažeidimų ištirtumas yra gana didelis, todėl įtariamų (kaltinamų) asmenų socialiniai demografiniai duomenys yra daug patikimesni nei vagysčių atveju. Absoliuti dauguma (94 proc.) nustatytų įtariamų (kaltinamų) asmenų viešosios tvarkos pažeidimais yra vyrai, o nepilnamečių dalis yra nedidelė (žr. 20 pav.).

20 pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindinės socialinės demografinės charakteristikos (2015 m.)

Analizuojant nukentėjusių asmenų socialines demografines charakteristikas, reikėtų įvertinti viešosios tvarkos pažeidimų specifiką. Neretai nuo šios nusikalstamos veikos nukenčia keli asmenys, o statistiniai duomenys renkami apie įvykį pranešusį asmenį. Dėl šios priežasties iš turimų duomenų negalime susidaryti išsamaus vaizdo apie nuo viešosios tvarkos nukentėjusius asmenis. 20 pav. matyti, kad nuo šios nusikalstamos veikos dažniau nukenčia vyrai – tarp nukentėjusių asmenų kas ketvirta yra moteris.

Lyginant pastarųjų metų įtariamųjų ir nukentėjusiųjų pasiskirstymą pagal amžių ir lytį, matyti, kad sumažėjo įtariamų nepilnamečių dalis, o tarp nukentėjusių sumažėjo moterų dalis (ankstesniais metais buvo trečdalis, o 2012 ir 2013 m. – ketvirtadalis tarp visų nukentėjusiųjų). 2015 m. Lietuvoje 100 000-čių gyventojų buvo užregistruota 111,2 viešosios tvarkos pažeidimo. Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis per pastarąjį dešimtmetį buvo išaugęs iki 2012–2013 m., bet vėliau stebimos mažėjimo tendencijos.

2. Gyventojų požiūrio į teisėsaugos institucijas, saugumo jausmo suvokimo ir viešojo saugumo būklės vertinimo analizė

Šalia oficialiosios statistikos duomenų analizės taip pat reikėtų įvertinti ir gyventojų nuomonę apie kriminogeninę situaciją, saugumo jausmo suvokimą bei tai, kiek gyventojų realiai nukentčia nuo nusikalstamų veikų, ir kuri jų dalis apie tai praneša teisėsaugos institucijoms. Ne mažiau svarbu ir tai, ar gyventojai pasitiki teisėsaugos institucijomis ir kaip vertina jų darbą.

Šioje dalyje analizuojami VRM ir Policijos departamento prie VRM iniciatyva pagal tą pačią metodiką 2005–2015 m. atliktų gyventojų apklausų rezultatai. Dalis klausimų lyginami ir su 1997 m. VRM užsakymu atliktos apklausos rezultatais⁴. Paskutinė Lietuvos gyventojų apklausa atlikta 2015 m. rugpjūčio 20–spalio 28 d.⁵ Apklausa atliko UAB „Spinter tyrimai“. Individualių interviu būdu visose šalies savivaldybėse apklausti 3011 respondentų nuo 15 iki 75 metų. Atkreiptinas dėmesys, kad įvairiais metais skyrėsi gyventojų apklausų imtis⁶ ir klausimų kiekis⁷, todėl tolesnėje analizėje skiriasi lyginami laikotarpiai.

2.1. Viktimologinė gyventojų patirtis

Be pirmoje ataskaitos dalyje aptartų rodiklių, svarbus ir dar vienas, t. y. latentinių ir užregistruotų nusikaltimų santykis, kurį patikimiausiai parodo gyventojų viktimologinės apklausos. Jose pagal griežtas atrankos metodikas atrenkamas gana didelis respondentų kiekis (paprastai kelis kartus didesnis, nei atliekant įprastas apklausas). Respondentai klausiami apie jų viktimologinę patirtį (ar jie nukentėjo nuo nusikaltimų)⁸, nusikaltimų pobūdį, aplinkybes, pranešimo teisėsaugos institucijoms faktą, nepranešimo joms priežastis ir pan. Šios apklausos leidžia adekvačiau įvertinti viktimizacijos lygį, nes jose gaunami duomenys apie padarytas, tačiau oficialiai neužregistruotas nusikalstamas veikas bei nukentėjusius nuo jų žmones. Tačiau tokie tyrimai šalies mastu pastaraisiais metais nebuvo atliekami dėl gana didelių finansinių sąnaudų.

Išimtimi galima būtų laikyti 2011–2015 m. atliktus tyrimus, kai buvo apklausta daugiau nei 3000 gyventojų, atitinkamai buvo nemaža dalis žmonių, kurie per pastaruosius penkerius metus turėjo tiesioginės ar netiesioginės viktimologinės patirties⁹, kad būtų galima daryti statistiškai reikšmingas išvadas.

Analizuojant 2006–2015 m. gyventojų apklausų duomenis, matyti, kad nuo nusikaltimų per pastaruosius 12 mėn. nukentėjo 4–9 proc., o per pastaruosius penkerius metus 10–28 proc. gyventojų. 2011 m., palyginti su 2006 m., situacija buvo pablogėjusi – nenukentėjusiųjų dalis per šį laikotarpį sumažėjo nuo 79 iki 72 proc. Palyginus šių apklausų rezultatus su užregistruotų

⁴ Dėl pasikeitusios dalies klausimų ar atsakymų formuluotės visais atvejais lyginimas būtų nekorektiškas.

⁵ Apklausa buvo vykdoma tiesioginio interviu metodu respondento namuose, naudojant kompiuterius (CAPI).

⁶ 2006 m. apklausta 2003, 2011 m. – 3002, 2012 m. – 3022, 2013 m. – 3036, 2014 m. – 3007, kitais metais – apie 1000 respondentų.

⁷ 2006, 2008, 2011–2014 m. buvo atliktos išsamesnės apklausos, o 2005, 2007 ir 2009–2010 m. gyventojams pateiktas gerokai trumpesnis klausimynas.

⁸ Atliekant gyventojų apklausas, paprastai nevartojami jiems menkai suprantami teisiniai terminai tokie kaip „nusikalstama veika“.

⁹ Tai yra patys asmeniškai nukentėję arba kai nukentėjo jų šeimos nariai.

nusikalstamų veikų duomenimis (žr. 2 pav.), matyti tos pačios tendencijos – užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius 2007 ir 2010 m. buvo vienas mažiausių, o atitinkamai 2008 ir 2011 m. – augo.

Lyginti gyventojų apklausų duomenis apie jų viktimologinę patirtį su oficialia statistika gana sudėtinga dėl kelių priežasčių. Pirma, gyventojų apklausos duomenys nesutampa su kalendoriniais metais, o apima pastarųjų 12 mėnesių laikotarpį. Antra, skiriasi gyventojų ir teisėsaugos pareigūnų požiūris į konkrečius veikas, jų kvalifikavimą pagal BK tam tikrus straipsnius. Trečia, apie dalį nusikalstamų veikų nepranešama teisėsaugos institucijoms.

Kaip buvo minėta, gyventojai nėra teisės ekspertai ir jų suvokimas apie nusikalstamas veikas, nuo kurių jie nukentėjo, skiriasi nuo to, kaip šiuos įvykius traktuoja teisėsaugos institucijos. Tikėtina, kad didžiausi gyventojų ir profesionalų suvokimo skirtumai yra traktuojant plėšimus ir viešosios tvarkos pažeidimus (gyventojams suprantamesnė „chuliganizmo“ sąvoka), tuo metu mažiausi – vagysčių atveju. Gyventojams buvo pateiktos pagrindinės nusikalstamų veikų grupės ir palikta galimybė nurodyti kitus atvejus. Lyginant 2006–2015 m. apklausų duomenis apie gyventojų įvardintus nusikaltimus, nuo kurių jie patys ar jų šeimos nariai nukentėjo, matyti tam tikri pokyčiai.

Paskutinės 2015 m. gyventojų apklausos duomenys rodo, kad gyventojai dažniausiai nukentėjo nuo viešosios tvarkos pažeidimų, sveikatos sutrikdymų ir plėšimų, rečiau nuo vagysčių iš automobilių, vagysčių iš gyvenamųjų patalpų (buto, namo ir pan.).

Detaliau panagrinėsime ryškiausius pastarųjų metų apklausų rezultatų skirtumus. Pagal 2006 m. gyventojų apklausos duomenis, viena opiausių problemų buvo vagystės iš automobilių – nuo jų nukentėjo 4 iš 10 apklaustųjų, tuo metu 2011 m. tokių nukentėjusiųjų buvo kiek daugiau nei kas dešimtas, o 2015 – tik kas dvidešimtas. Panašios – mažėjimo – tendencijos matyti ir palyginus 2006 ir 2015 m. duomenis apie užregistruotas vagystes iš transporto priemonių, jų sumažėjo nuo 6697 iki 3976, t. y. beveik trečdaliu.

Gana įdomi plėšimų situacija – palyginus 2006 ir 2015 m. gyventojų apklausų rezultatus, matyti, kad nuo jų nukentėjusiųjų dalis išaugo kelis kartus. Visiškai priešingos – nuolatinio mažėjimo – tendencijos matyti 10 lentelėje, kai užregistruotų plėšimų lyginamuoju laikotarpiu metus sumažėjo nuo 4343 iki 1590, t. y. daugiau nei per pusę.

Yra ir dar vienas neatitikimas tarp gyventojų apklausų ir užregistruotų nusikalstamų veikų duomenų (žr. 14 lentelę). Remiantis 2015 m. apklausos duomenimis, dažniausiai gyventojai nukentėjo nuo viešosios tvarkos pažeidimų, sveikatos sutrikdymų (kūno sužalojimų) ir plėšimų, rečiau nuo vagysčių iš automobilių, vagysčių iš butų ar namų ir viešosios tvarkos pažeidimų (chuliganizmą), dar rečiau nuo transporto priemonių vagysčių ir sukčiavimų. Šiuos duomenis palyginus su analogiškais užregistruotomis nusikalstamomis veikomis, didžiausi skirtumai matyti plėšimų ir sukčiavimų atveju – pagal nukentėjusių gyventojų apklausos duomenis plėšimai minimi prie dažniausiai pasitaikančių, o sukčiavimai ir viešosios tvarkos pažeidimai – prie rečiausiai, tuo metu oficiali statistika rodo priešingas tendencijas.

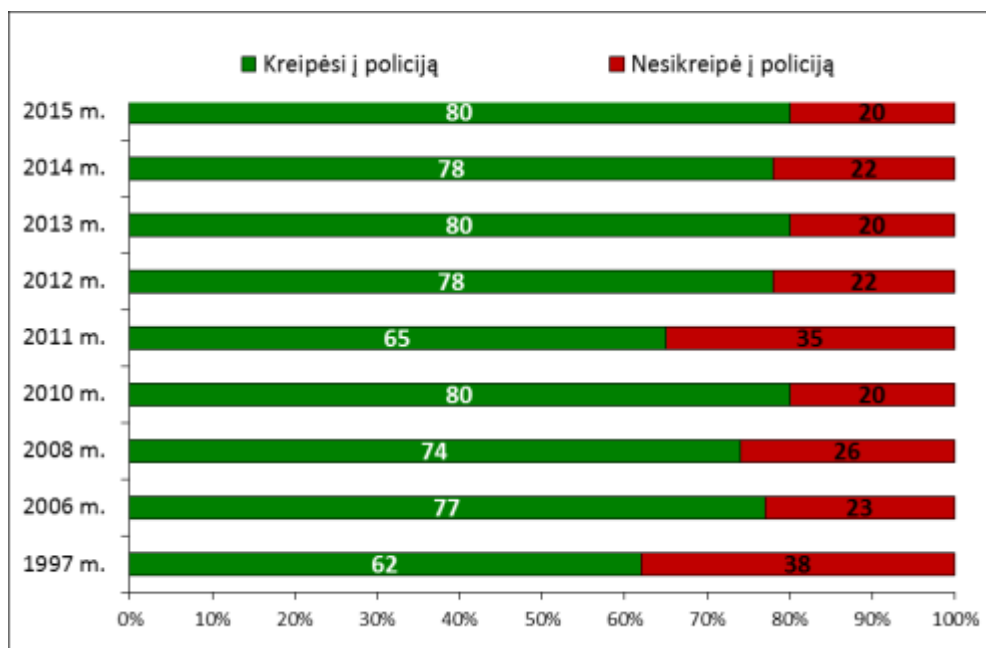
14 lentelė. 2015 m. užregistruotų nusikalstamų veikų ir 2015 m. gyventojų apklausoje nurodytų nusikaltimų, nuo kurių jie nukentėjo, santykinis palyginimas

	<i>Dažniausiai</i>	<i>Rečiau</i>	<i>Rečiausiai</i>
Užregistruoti atvejai pagal NVZR	Sveikatos sutrikdymai (ypač BK 140 str.) ir <i>sukčiavimai</i>	Vagystės iš gyvenamųjų patalpų ir vagystės iš transporto priemonių	<i>Viešosios tvarkos pažeidimai, plėšimai</i> , automobilių vagystės, sunkūs sveikatos sutrikdymai, išžaginimai ir nužudymai
Pagal gyventojų apklausos rezultatus	<i>Viešosios tvarkos pažeidimai</i> , sveikatos sutrikdymai ir <i>plėšimai</i>	Vagystės iš automobilių, vagystės iš butų ar namų ir	Automobilių vagystės ir <i>sukčiavimai</i>

Šiuos oficialios statistikos ir gyventojų apklausų duomenų skirtumus galima aiškinti keliais būdais. Vienas jų – tinkamesnis plėšimų atveju – gali būti skirtingas nusikalstamos veikos traktavimas, tikėtina, kad gyventojai šiai sąvokai suteikia platesnį turinį nei teisės profesionalai. Gali būti, kad gyventojų suvokimas, kas yra plėšimas, smarkiai skiriasi nuo to, kaip ši nusikalstama veika kvalifikuojama BK. Kitas galimas neatitikimų tarp oficialiosios statistikos ir gyventojų apklausų rezultatų paaiškinimas – nevienodas skirtingų nusikalstamų veikų latentškumo lygis. Panašiai neatitikimus tarp gyventojų apklausų ir oficialiosios statistikos duomenų galima aiškinti ir viešosios tvarkos pažeidimų atveju.

Tam tikras tendencijas, padedančias įvertinti atskirų nusikalstamų veikų latentškumo lygį, galima išvelgti ir analizuojant 1997 ir 2006–2015 m. atliktų gyventojų apklausų rezultatus. Remiantis šių apklausų duomenimis, matyti, kad dauguma nukentėjusių asmenų linkę pranešti teisėsaugos institucijoms apie nusikaltimus, nuo kurių jie nukentėjo: 1997 m. į policiją kreipėsi 62 proc., o 2015 m. – 80 proc. nukentėjusių asmenų¹⁰ (žr. 21 pav.). Lyginamuoju laikotarpiu prasčiausia situacija matyti 1997 ir 2011 m. – net trečdalis nukentėjusių asmenų nebuvo linkę apie nusikaltimą, nuo kurio jie nukentėjo, pranešti policijai. Šiuo atveju būtina nagrinėti nepranešimo teisėsaugos institucijoms priežastis.

¹⁰ Procentinė dalis skaičiuojama nuo visų nukentėjusių, o ne nuo visų apklaustų asmenų.

21 pav. 1997, 2006–2015 m. gyventojų apklausų rezultatai į klausimą „Ar Jūs ar Jūsų šeimos nariai dėl šio nusikaltimo kreipėtės į policiją?“

Viena pagrindinių priežasčių, dėl kurių nukentėję asmenys nesikreipė į policiją, buvo netikėjimas, kad nusikaltėlis bus surastas, antroji – nenoras turėti reikalų su policija. Šios priežastys kaip pagrindinės buvo minimos 1997, 2006–2012 m. apklausose ir byloja apie dalies gyventojų kritiškai vertinamą policijos darbo efektyvumą ir nepakankamą pasitikėjimą ja. Tačiau 2013–2015 m. apklausose nenoras turėti reikalų su policija minimas vis rečiau. Dar viena dažnai minima nepranešimo priežastis byloja apie kritišką gyventojų požiūrį į teismus ir teisingumo sistemą apskritai – netikėjimą, kad nusikaltėlis bus nubaustas (žr. 15 lentelę). Lyginant pastarųjų dviejų dešimtmečių apklausų rezultatus, matyti ir tam tikri teigiami pokyčiai – 2015 m. nemaža dalis (beveik trečdalis) nurodė, kad nenorėjo gaišti laiko ir kad konfliktą pavyko išspręsti be policijos, beveik ketvirtadalis nurodė, kad turėjo nedidelių nuostolių, todėl nesikreipė į policiją, ar nemanė, kad tai labai rimta. Svarbu paminėti, kad jei 1997 m. viena iš pagrindinių nesikreipimo į policiją priežasčių buvo nenoras su ja turėti reikalų, tai 2015 m. ši priežastis nukrito į ketvirtą vietą – ją nurodė tik dešimtadalis nukentėjusiųjų.

Kaip rodo kitose šalyse ir Lietuvoje atlikti viktimologiniai tyrimai, skiriasi įvairių nusikaltimų latentškumo lygis. Paprastai apie sunkius nusikaltimus, kai padaroma žymi fizinė ar turtinė žala, pranešama dažniau nei apie smulkesnius, tačiau smurtinių nusikaltimų atveju svarbus ir pažeidėjo bei aukos santykių aspektas. Gana aukštu latentškumu pasižymi fizinis smurtas ir seksualinė prievarta, patiriama iš artimų ar pažįstamų žmonių.

15 lentelė. 1997, 2006–2015 m. gyventojų apklausų rezultatai į klausimą „Nurodykite priežastis, dėl kurių nesikreipėte į policiją dėl šio nusikaltimo“ (gyventojų atsakymai sugrupuoti mažėjimo tvarka, kur I reiškia dažniausiai minimą priežastį, o V – rečiausiai)

	1997 m.	2006 m.	2008 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Nesitikėjau, kad nusikaltėlis bus surastas	I	I	I	I	I	I	I	I
Nenorėjau turėti reikalų su policija	I	II	II	II	II	III	IV	IV
Netikėjau, kad nusikaltėlis bus nubaustas	II	III	III	II	I	II	III	III
Nemaniau, kad tai labai rimta	III	IV	V	II	IV	IV	IV	IV
Nenorėjau dalyvauti teisme	III	V	VI	IV	V	V	VI	VI
Iš dalies tai mano paties kaltė	IV	IV	VI	V				
Nenorėjau gaišti laiko	IV	III	III	III	II	II	II	II
Konfliktą išsprendėme be policijos		IV	IV	III	II	IV	IV	V
Bijojau nusikaltėlių keršto	V	V	V	V	IV	V	V	VI
Netinkamas policijos pareigūnų elgesys su nukentėjusiais	V	V	V	V	V	V	VI	VI
Nedideli nuostoliai, todėl neverta kreiptis į policiją					III	II	V	IV

Remiantis 2015 m. tyrimo duomenimis, matyti, kad beveik visais atvejais (9 iš 10) gyventojai pranešė apie vagystę iš buto ar namo bei apie transporto priemonės vagystę, rečiau (7 iš 10 atvejų) pranešė apie vagystę iš automobilio, pusė nukentėjusiųjų pranešė apie viešosios tvarkos pažeidimus, sveikatos sutrikdymus, plėšimus ir sukčiavimo atvejus. Panašios tendencijos stebimos ir palyginti su 2006, 2008, 2011–2014 m.

2.2. Kriminogeninės situacijos vertinimas ir saugumo jausmo suvokimas

Dar keli svarbūs dalykai, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį vertinant teisėsaugos institucijų veiklą, t. y. subjektyvus gyventojų kriminogeninės situacijos vertinimas ir saugumo jausmo suvokimas. Pastarasis laikomas vienu iš svarbių kriterijų vertinant bendrą situaciją šalyje.

Respondentų vertinimui buvo pateiktas 15 viešojo saugumo problemų sąrašas ir buvo prašoma nurodyti, kurios iš šių problemų šalyje yra svarbiausios. 2015 m. tyrimo rezultatai parodė, kad gyventojai svarbiausiomis viešojo saugumo problemomis nurodė smurtinius nusikaltimus (39 proc.), korupciją (37 proc.) ir eismo saugumą (34 proc.). Ketvirtoje vietoje – nusikaltimus, susijusius su narkotikais (28 proc.), nepilnamečių nusikaltimus (26 proc.), penktoje – turtinius nusikaltimus (22 proc.). Pirmosios trys problemos aktualiausiomis buvo įvardintos ir ankstesniais metais, skyrėsi tik jų eiliškumas, pvz., 2009–2010 ir 2012 m. svarbiausia buvo korupcijos, o 2006–2007 m. – eismo saugumo, o 2011 ir 2014–2015 m. – šios problemos buvo akcentuojamos vienodai (žr. 16 lentelę.).

16 lentelė. Svarbiausios viešojo saugumo problemos 2006–2015 m., proc.

	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Smurtiniai nusikaltimai	44	33	42	37	38	37	30	45	40	39
Korupcija	36	40	37	60	60	34	56	33	38	37
Eismo saugumas	41	69	50	29	24	34	35	28	36	34
Nusikaltimai, susiję su narkotikais	26	30	31	22	25	21	19	23	30	28
Nepilnamečių nusikaltimai	48	42	33	37	24	27	24	26	26	26
Turtiniai nusikaltimai	43	15	32	27	30	26	24	26	21	22
Smurtas šeimoje	18	16	15	20	16	16	20	23	19	21
Nelegali migracija	2	2	3	2	3	3	3	3	4	19
Kontrabanda	10	9	9	17	28	16	26	21	22	17
Viešosios tvarkos pažeidimai ¹¹						11	14	29	16	14
Vengimas mokėti mokesčius	6	4	9	16	13	7	17	12	11	11
Prekyba žmonėmis	10	12	7	12	9	9	8	8	11	8
Gaisrai	7	16	7	8	4	11	9	5	6	7
Terorizmas	3	2	3	2	4	3	3	2	3	7

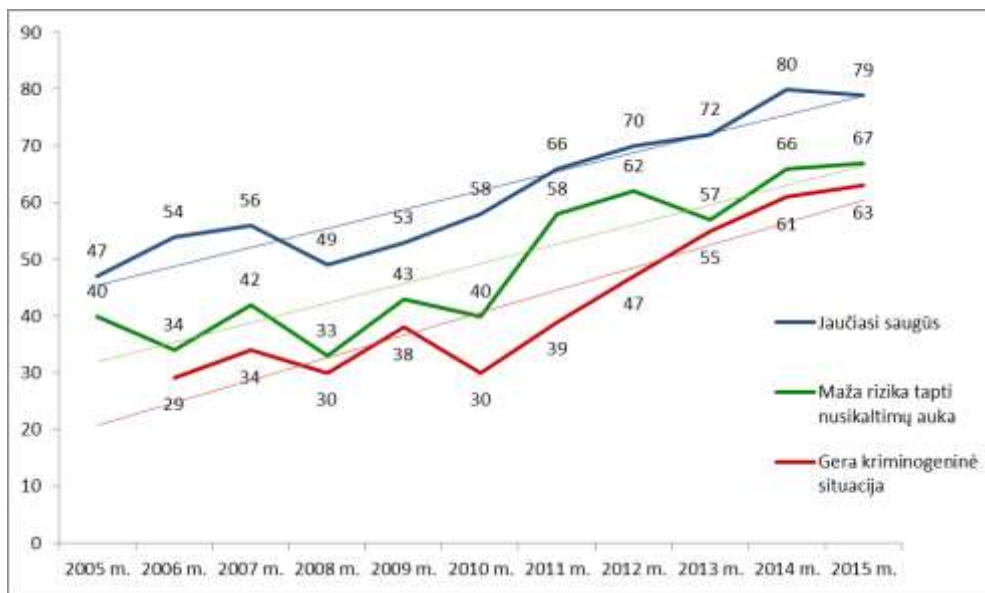
Lyginant 2006–2015 m. tyrimų rezultatus, matyti, kad labai sumenko nepilnamečių nusikaltimų ir turtinių nusikaltimų problemos, atitinkamai labai išaugo korupcijos ir kontrabandos problemų aktualumas. 2010 ir 2012 m. kontrabandą, kaip vieną svarbiausių viešojo saugumo problemų, nurodė kas ketvirtas respondentas. Eismo saugumo aktualumas pastaraisiais metais mažėjo, tačiau 2011 ir 2012 m. ši problema vėl gyventojų įvardijama prie svarbiausiųjų.

Interpretuojant šiuos tyrimo rezultatus, atkreiptinas dėmesys, kad pagrindinis informacijos šaltinis apie viešojo saugumo būklę gyventojams yra žiniasklaida, ypač televizija. Todėl šios gyventojų nurodytos svarbiausios viešojo saugumo problemos labiau atspindi žiniasklaidoje dažniausiai iškeliamas ir sureikšminamas problemas, o ne realią viešojo saugumo situaciją, pvz., 2007 m. viena dažniausiai eskaluojamų temų buvo eismo saugumas, kuomet buvo pateikiama daug socialinės reklamos, nukreiptos prieš vairavimą išgėrus, 2013 m. žiniasklaidoje ypač daug dėmesio buvo skiriama rezonansinių nužudymų temai, o 2014 m. – buvo daug informacijos apie didelius narkotinių medžiagų gabenimo per Lietuvą atvejus, kuriuos atskleidė teisėsaugos institucijos.

Įdomu tai, kad 2015 m. net penktadalis gyventojų nelegalios migracijos temą įvardijo kaip vieną svarbiausių. Ankstesniais metais jos aktualumas, gyventojų manymu, buvo labai menkas. Tikėtina, kad tokiems vertinimams turėjo įtakos pabėgėlių krizė Europoje ir apie tai daug dėmesio skirianti mūsų šalies žiniasklaida. Svarbu ir tai, kad realiai mūsų šalies ši problema beveik nepalietė.

Vienas iš svarbiausių viešojo saugumo vertinimo kriterijų yra subjektyvus gyventojų saugumo jausmo suvokimas. Lyginant pastarųjų vienuolikos metų duomenis, matyti, kad tam tikros teigiamos tendencijos – net 32 procentiniais punktais (nuo 47 iki 79 proc.) išaugo saugiai savo gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone) besijaučiančių gyventojų (žr. 22 pav.). Tai yra vienas geriausių rodiklių tiriamuoju laikotarpiu. Saugumo jausmo vertinimui įtakos turi amžius ir lytis – saugiau savo gyvenamojoje vietovėje jaučiasi vyrai nei moterys, atitinkamai jaunimas, palyginti su pensinio amžiaus žmonėmis.

¹¹ Šis atsakymo variantas yra nuo 2011 m.

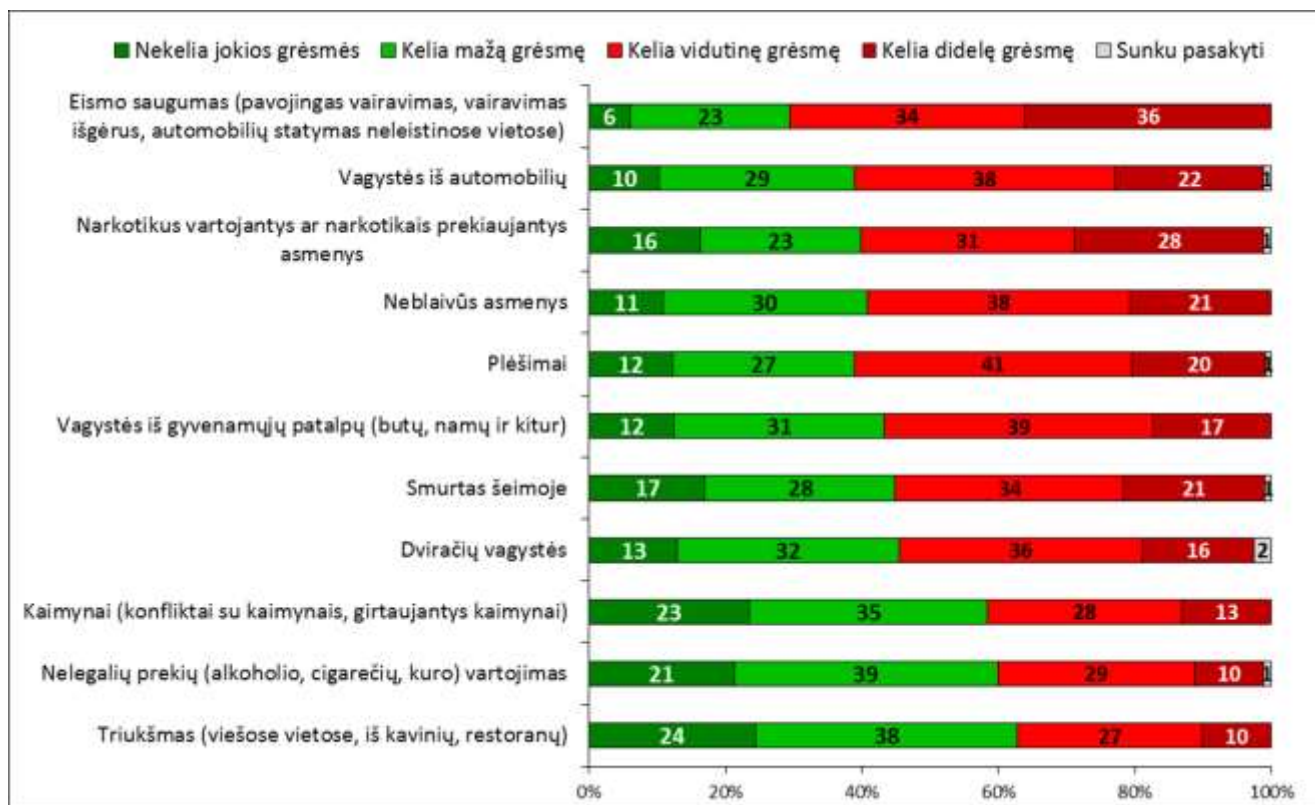
22 pav. Saugumo jausmo, rizikos tapti nusikaltimų auka ir kriminogeninės situacijos savo gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone) vertinimas 2005–2015 m. (proc.)

Be jau aptarto saugumo jausmo suvokimo, paminėtini ir kiti rodikliai – rizikos tapti nusikaltimo auka savo gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone) ir kriminogeninės situacijos vertinimas. Lyginant 2005–2015 m. metų duomenis, matyti, kad nuo 40 iki 67 proc. padaugėjo gyventojų, manančių, jog jų gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone) rizika tapti nusikaltimo auka yra maža, atitinkamai nuo 29 iki 63 proc. padaugėjo gerai kriminogeninę situaciją savo gyvenamojoje vietovėje vertinančių gyventojų. 2013 m. rizikos tapti nusikaltimo auka vertinimas šiek tiek sumenko palyginti su 2012 m. Tikėtina, kad tokiems gyventojų vertinimams turėjo įtakos keletas tais metais įvykdytų žmogžudysčių, kurios buvo plačiai aptariamose žiniasklaidoje. Atkreiptinas dėmesys, kad šie rodikliai nėra tokie stabilūs kaip saugumo jausmo vertinimas – visu tiriamuoju laikotarpiu stebimas nuolatinis svyravimas – todėl juos reikėtų vertinti atsargiai.

Tyrimo duomenys rodo, kad kriminogeninės situacijos vertinimui įtakos turi ankstesnė respondentų viktimologinė patirtis. Gyventojai, kurie per pastaruosius penkerius metus patys ar jų šeimos nariai tapo nusikaltimo aukomis, daug prasčiau vertino kriminogeninę situaciją savo gyvenamojoje vietovėje, nei tie, kurie tokios patirties neturėjo – tarp nukentėjusių neigiamai vertinančių buvo 6 iš 10, o tarp nenukentėjusių teigiamai ir neigiamai kriminogeninę situaciją vertinančių buvo apylygiai.

Lyginant šių trijų rodiklių, susijusių su savo gyvenamosios vietovės vertinimu, kaitą per pastaruosius vienuolika metų, matyti įdomi tendencija – visais metais saugiai besijaučiančių buvo gerokai daugiau, nei manančių, kad rizika tapti nusikaltimo auka yra maža, ar teigiamai vertinančių kriminogeninę situaciją. Absoliuti dauguma gyventojų, kurie nėra saugūs savo gyvenamojoje vietovėje, kriminogeninę situaciją joje vertino blogai, tačiau neigiamai ją vertino ir beveik trečdalis saugiai besijaučiančių gyventojų. Tikėtina, kad vertindami saugumo jausmą jie labiau rėmėsi asmenine patirtimi, o vertindami kriminogeninę situaciją – labiau informacija, gaunama iš žiniasklaidos.

Šalia bendro viešojo saugumo situacijos šalyje vertinimo taip pat buvo tiriama, kaip gyventojai suvokia tam tikras grėsmes savo gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone). Respondentai vertino 11 teiginių. Palyginti su kitomis nerimą keliančiomis problemomis, eismo saugumas (pavoingas vairavimas, vairavimas išgėrus, automobilių statymas neleistinose vietose ir kt.) gyventojams ir šalies, ir vietos lygiu yra viena svarbiausių grėsmių. 36 proc. apklaustųjų nurodė, kad eismo saugumas jų gyvenamojoje vietovėje kelia didelę grėsmę, dar 34 proc. – kad vidutinę, tuo metu neįžvelgiančių jokios grėsmės buvo tik 6 proc. (žr. 23 pav.).

23 pav. Gyventojų požiūris į grėsmes jų gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone), 2015 m.

Tyrimo duomenys rodo, kad pastaraisiais metais gyventojams eismo saugumas buvo viena iš didžiausių grėsmę keliančių problemų ir visoje šalyje, ir jų gyvenamoje vietovėje. Antroji pagal svarbumą gyventojams buvo narkotikų problema – 28 proc. gyventojų nurodė, kad narkotikus vartojantys ar jais prekiaujantys asmenys kelia didelę grėsmę jų gyvenamoje vietovėje. Tarp lyginamų minimų grėsmių santykinai geriausiai buvo vertinamas triukšmas viešose vietose, gyvūnų priežiūra, šiukšlinimas bei konfliktai su kaimynais. Lyginant pastarųjų penkerių¹² metų duomenis, matyti, kad beveik neliko gyventojų, neturinčių nuomonės apie tam tikras grėsmes jų gyvenamojoje vietovėje. Interpretuojant šiuo duomenis manytina, kad arba gyventojai tapo jautresni tam tikroms problemoms, arba per daug sureikšmina kai kurių grėsmių (tokių kaip narkotikai) svarbą.

Pagrindinė užduotis užtikrinant viešąjį saugumą tenka teisėsaugos institucijoms. Nors visuomenėje vyrauja įsitikinimas, kad tai išimtinai policijos veiklos sritis, tačiau palaipsniui įsigali ir kitas supratimas, jog tai ir visos pilietinės visuomenės atsakomybės sritis. Šiuo atveju labai svarbus

¹² Gyventojų požiūris šiuo klausimu buvo tiriamas nuo 2011 m.

vietos bendruomenių ir savivaldos vaidmuo. 2015 m. gyventojų apklausa parodė, kad dalis gyventojų linkę prisiimti atsakomybę už savo saugumą: 10 proc. gyventojų tikrai sutiktų ir dar 42 proc. greičiau sutiktų dalyvauti veikloje, rūpinantis savo gyvenamosios vietos saugumu. Kita vertus, neišnaudojamas savivaldos institucijų ir vietos bendruomenių indėlis užtikrinant gyventojų saugumą. Apklausa parodė, kad tik kas penktas gyventojas mano, kad jų saugumu turėtų rūpintis savivalda ar vietos bendruomenės.

Gyventojų vaidmuo kuriant saugią aplinką svarbus dar ir dėl to, kad būdami aktyvūs jie gali prisidėti prie vietos problemų sprendimo. Tyrimai rodo, kad tie gyventojai, kurie labiau pasitiki policija, dažniau linkę patys rūpintis savo ir savo turto saugumu, jie mažiau pakantūs smulkiems teisės pažeidimams ir labiau linkę bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis.

2.3. Teisėsaugos institucijų vertinimas

Vienas iš būdų įvertinti teisėsaugos institucijų darbo kokybę yra gyventojų nuomonė. Šioje dalyje analizuojama, kaip Lietuvos gyventojai vertina teisėsaugos institucijų darbą ir kiek gyventojų požiūris keitėsi per pastaruosius metus. Taip pat siekiama išsiaiškinti, ar asmeninė patirtis turi įtakos požiūriui į šias institucijas ir kokie yra pagrindiniai šaltiniai, iš kurių gyventojai gauna informaciją apie viešojo saugumo institucijas ir viešojo saugumo būklę šalyje.

Iš visų VRM pavaldžių institucijų gyventojai dažniausiai susiduria su policija. Per pastaruosius penkerius metus su policija ir Bendroju pagalbos centru reikalų turėjo beveik trečdalis apklaustųjų, tuo metu su Valstybine priešgaisrine gelbėjimo tarnyba (toliau – VPGT), Valstybės sienos apsaugos tarnyba (toliau – VSAT), Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (toliau – FNTT), Viešojo saugumo tarnyba (toliau – VST) ar Vadovybės apsaugos departamentu (toliau – VAD) – vos keli procentai apklaustųjų (žr. 17 lentelę).

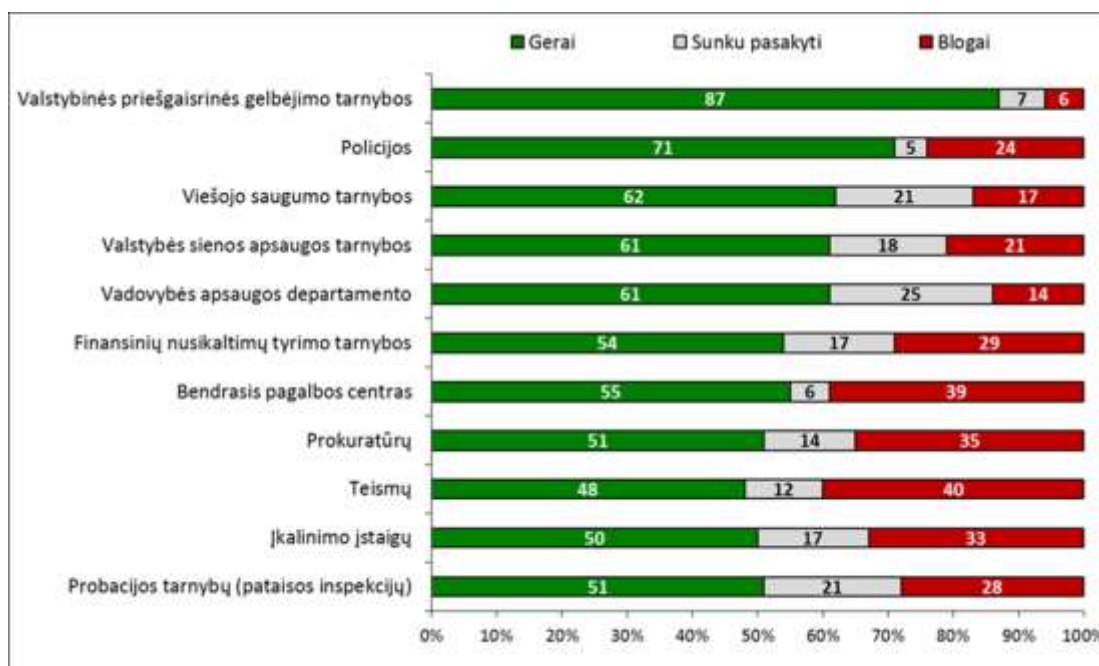
17 lentelė. 2005–2015 m. gyventojų apklausų rezultatai į klausimą „Ar turėjote reikalų (kontaktų) per paskutinius penkerius metus su šiomis institucijomis“ (proc.)

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2014 m.
Policija	26	30	31	32	26	27	36	24	27	29	29
VPGT	4	5	4	5	5	7	7	3	3	5	5
VSAT	4	7	7	3	3	5	5	2	3	4	5
FNTT	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
VAD	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0
VST		1	3	1	3	2	2	1	1	1	1
Bendrasis pagalbos centras											29
Prokuratūra				3		4	5	2	3	4	4
Teismai				9		10	9	6	9	8	10
Įkalinimo įstaigomis				1		1	1	1	1	2	1
Pataisos inspekcijomis				0		1	1	1	1	1	1

Analizuojant gyventojų požiūrį į minėtų institucijų darbo vertinimą, apžvelgiamas ilgesnis – penkerių metų – laikotarpis. Tokiu būdu siekiama įvertinti atsitiktinius nuomonių svyravimus, kurie sietini su tam tikrų tarnybų specifika, pvz., dauguma gyventojų gana gerai įsivaizduoja

policijos ir ugniagesių gelbėtojų darbo specifiką, nors su pastaraisiais buvo susidūrę vos keli procentai gyventojų, tačiau apie kitas institucijas, tokias kaip FNTT, VST ar VAD, gyventojai žino daug mažiau ir tik apytiksliai įsivaizduoja jų veiklos specifiką. Visa tai turi įtakos vertinant šių institucijų darbą.

Tyrimo respondentų buvo prašoma įvertinti VRM pavaldžių ir kitų baudžiamosios justicijos sistemai priskiriamų institucijų (prokuratūrų, teismų, įkalinimo įstaigų ir probacijos tarnybų) darbą. Gyventojų nuomonė apie pastarųjų veiklą yra svarbi lyginant ją su policijos veiklos vertinimu. Pagal gyventojų vertinimus, visas minėtas institucijas galima suskirstyti į tris grupes. Pirmajai priskirtinos tos institucijos, kurių veiklą gyventojai vertino pozityviau nei negatyviau – tai visos VRM pavaldžios institucijos VPGT, policija, VST, VSAT, VAD ir FNTT. Antrajai grupei priskirtini teismai ir prokuratūros – šių institucijų darbą gyventojai vertina negatyviau. Trečiajai grupei priskirtinos įkalinimo įstaigos ir pataisos inspekcijos – gyventojai jas vertina neutraliai – ir teigiamai, ir neigiamai, ir visos nevertinančiųjų dalys buvo panašios. Tai institucijos, apie kurias gyventojai žino gana nedaug, todėl tokia didelė jų dalis (beveik trečdalis) negali įvertinti jų darbo (žr. 24 pav.).

24 pav. 2015 m. gyventojų apklausų rezultatai į klausimą „Kaip jūs vertinate šių institucijų darbą?“ (proc.)

Tyrimo duomenys rodo, kad tik trijų institucijų – VPGT, policijos ir Bendrojo pagalbos centro – darbą galėjo įvertinti dauguma respondentų. VPGT darbą teigiamai vertino net 87 proc., policijos – 71 proc., o Bendrojo pagalbos centro – 55 proc. apklaustųjų. Tuo metu vertindami kitų institucijų darbą nemažai gyventojų neturėjo nuomonės. Kaip parodė kelerių metų apklausų duomenų analizė, ši nevertinančiųjų asmenų dalis skirtingais metais gali nulemti teigiamai ar neigiamai vertinančiųjų asmenų santykį.

Lyginant pastarųjų vienuolikos metų gyventojų apklausų rezultatus, matyti, kad padaugėjo teigiamai tam tikrų institucijų darbą vertinančių asmenų. Palyginti su 2005 m., VPGT veiklą teigiamai vertinančių gyventojų padaugėjo nuo 77 iki 87 proc., policijos – nuo 43 iki 71 proc., VSAT – nuo 43 iki 61 proc. (žr. 18 lentelę). Lyginant tyrimų rezultatus, matyti tam tikri gyventojų nuomonės apie VSAT darbą svyravimai. Taip yra todėl, kad su šia tarnyba per pastaruosius metus reikalų turėjo vos keli procentai respondentų, o šios tarnybos specifika nėra gyventojams tokia akivaizdi kaip kitų anksčiau aptartų tarnybų, atitinkamai – nemaža respondentų dalis (nuo ketvirtadalio iki trečdalio) iš viso negalėjo įvertinti šios tarnybos darbo. Todėl toks staigus šios tarnybos darbo vertinimo pagerėjimas 2008 m. aiškintinas su neapsisprendusiųjų dalies sumažėjimu ir mažiau sietinas su realiu šios tarnybos veiklos pagerėjimu.

18 lentelė. Teigiamai institucijų darbą vertinantys gyventojai, 2005–2015 m. (proc.)

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
VPGT	77	75	83	82	84	85	86	83	83	82	87
Policija	43	42	53	47	51	61	59	64	64	68	71
VSAT	43	48	46	64	45	51	58	55	58	61	61
VAD	34	48	45	55	29	35	56	48	59	60	61
VST		40	29	49	32	35	59	45	59	61	62
FNTT	29	34	23	38	22	29	46	34	45	54	54
Bendrojo pagalbos centro											55
Prokuratūros				37		22	31	30	45	49	51
Teismai				34		24	33	27	45	47	48
Pataisos inspekcijos				34		29	33	34	45	49	51
Įkalinimo įstaigos				34		28	36	32	44	48	50

Kitų tarnybų (FNTT, VAD ir VST) darbą vertinti reikėtų atsargiau, nes smarkiai keitėsi neturinčių apie jas nuomonės asmenų dalis. Santykinai mažai kito neigiamai vertinančių asmenų dalis, o skirtingais metais mažėjo nevertinančių asmenų dalis, atitinkamai augo teigiamai vertinančių asmenų dalis. Pastarųjų metų tyrimų duomenų analizė leidžia daryti prielaidą, kad dalis gyventojų apie tam tikrų tarnybų darbą turi tvirtą neigiamą nuomonę, o nemažos dalies nuomonė yra nepastovi – kartais jie tarnybų darbą vertina teigiamai, kartais nevertina iš viso. Taip pat paminėtina, kad dauguma žmonių nėra asmeniškai susidūrę su šiomis tarnybomis, todėl vertindami remiasi antriniais šaltiniais, pvz., informacija, pateikiama per žiniasklaidą.

Atskirai aptartinas policijos veiklos vertinimas. Šiuo atveju svarbios dvi tendencijos. Pirma, kad, palyginti su kitomis baudžiamosios justicijos sistemai priskiriamomis institucijomis (prokuratūros, teismų, įkalinimo įstaigų ir pataisos inspekcijų), policijos veikla vertinama geriausiai. Teigiamai policijos darbą įvertino 71 proc. gyventojų, tuo metu kitų institucijų – apie pusė. Svarbu ir tai, kad didžioji dalis neigiamai vertinančių policijos darbą neigiamai vertino ir kitas institucijas, t. y. visos baudžiamosios justicijos sistemos veiklą. Antra, per pastaruosius kelerius metus pastebimai pagerėjo tik policijos darbo vertinimas, tuo metu prokuratūros ir teismų darbo vertinimas pagerėjo tik 2015 m. Tikėtina, kad prastesniems respondentų vertinimams galėjo turėti įtakos pedofilijos byla, išryškinusi baudžiamosios justicijos sistemos problemas. Svarbu ir tai, kad skirtingai nei policijos atveju, tik maža dalis gyventojų turėjo tiesioginių kontaktų su prokuratūromis ir teismais – atitinkamai 4 ir 10 proc.

Kaip buvo minėta, tik nedidelė dalis gyventojų turėjo reikalų su teisėsaugos institucijomis, labiau tik su policija, todėl svarbu nustatyti pagrindinius informacijos apie viešąjį saugumą šaltinius. Pastarųjų vienuolikos metų tyrimo duomenys rodo, kad pagrindiniu informacijos šaltiniu apie viešąjį saugumą gyventojams vis dar yra televizija, nors jos svarba kasmet mažėja (nuo 63 proc. 2005 m. iki 47 proc. 2015 m.). Asmeninės patirties svarba yra gerokai mažesnė – ją pagrindiniu šaltiniu įvardijo tik kiek daugiau nei dešimtdalis apklaustųjų (žr. 19 lentelę).

19 lentelė. 2005–2015 m. gyventojų apklausų rezultatai į klausimą „Kuris iš informacijos šaltinių apie viešąjį saugumą Jums yra pats svarbiausias?“ (proc.)

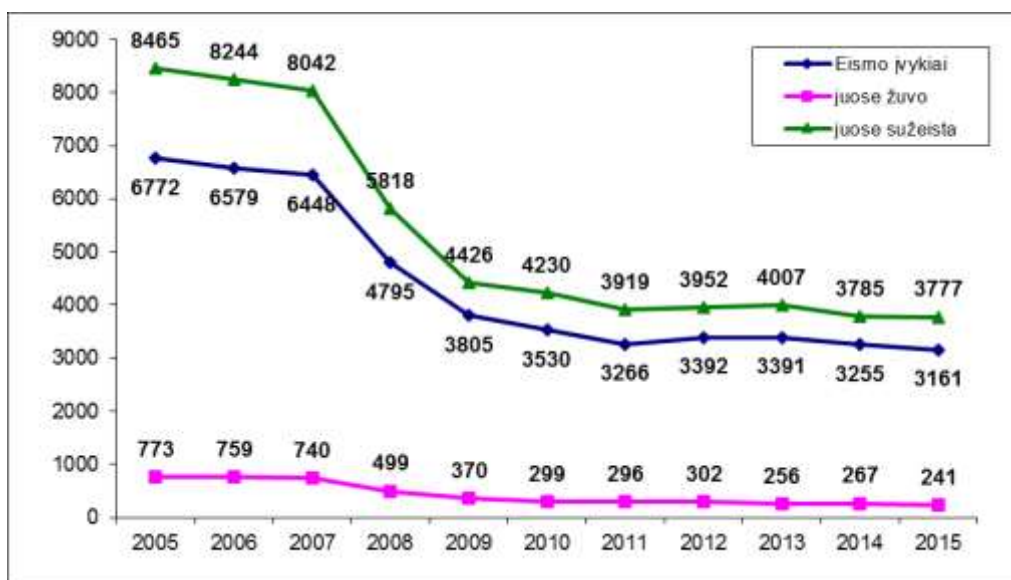
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Televizija	63	50	52	43	54	50	47	52	54	50	47
Internetas	2	7	7	12	8	14	16	12	22	22	23
Asmeninė patirtis	12	14	16	18	16	12	15	15	5	11	11
Spauda	11	14	8	18	8	8	10	5	5	5	4
Draugai, artimieji	4	8	5	5	5	7	8	6	5	4	5
Radijas	1	5	5	2	4	4	2	3	5	4	4
Teisėsaugos institucijos	2	1	5	2	3	2	2	2	3	3	3
Studijos, seminarai ir pan.	1	1	2	1	1	1	1	0	1	1	1
Socialiniai tinklai											1

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pastaraisiais metais labai (nuo 2 iki 23 proc.) išaugo interneto svarba. Internetą pagrindiniu informacijos šaltiniu nurodė jaunimas, daug dažniau, palyginti su kitais, jį nurodė didmiesčių gyventojai bei žmonės, turintys aukštąjį išsilavinimą. Asmeninę patirtį dažniau nurodė tie respondentai, kurie turėjo reikalų su teisėsaugos institucijomis, ir (arba) tie, kurie patys ar jų šeimos nariai buvo tapę nusikaltimo aukomis.

3. Eismo saugumo analizė

Remiantis pastarojo dešimtmečio gyventojų apklausų duomenimis, matyti (žr. 16 lentelę), kad eismo saugumo problemą gyventojai įvardijo kaip vieną iš keturių svarbiausių šalies viešojo saugumo problemų ir didžiausią grėsmę jų gyvenamoje vietovėje keliančią problemą (23 pav.). 2007 m. net 69 proc. apklaustųjų šią problemą nurodė svarbiausia, tuo metu antroje ir trečioje vietoje buvusias nepilnamečių nusikaltimų ir korupcijos problemas svarbiausiomis įvardijo trečdaliu mažiau (42 ir 40 proc.) apklaustųjų. Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2008 m. pradėjo mažėti eismo saugumo aktualumas, tačiau 2011–2015 m. apklausų duomenys rodo, kad šios problemos svarba vėl auga.

Panašios mažėjimo tendencijos matyti ir analizuojant Lietuvos policijos eismo priežiūros tarnybos duomenis apie eismo įvykius, kurių metu nukentėjo žmonės. 2015 m. Lietuvoje iš viso užregistruotas 3161 eismo įvykis, jų metu žuvo 241 žmogus, dar 3777 žmonės buvo sužeisti (žr. 25 pav.). Pastaraisiais metais matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių skaičius sumažėjo 51,9 proc., žuvusiųjų – net 68,8 proc., o sužeistųjų – 55,4 proc.

25 pav. Statistiniai duomenys apie eismo įvykius, jų metu žuvusius ir sužeistus asmenis (2005–2015 m.)

3.1. Eismo įvykius sukėlę ir juose nukentėję eismo dalyviai

Detaliau panagrinėsime, kaip kito žuvusių ir sužeistų žmonių kiekis pagal jų statusą eismo įvykiuose (žr. 20 lentelę). Beveik trečdalis žuvusiųjų buvo vairuotojai (2005 m. jie sudarė 29,9 proc., o 2015 m. – 33,2 proc.) ir pėstieji (2005 m. jie sudarė 33,1 proc., o 2015 m. – 33,6 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad pastaraisiais metais, palyginti su kitomis žuvusiųjų grupėmis, nuolat augo pėsčiųjų dalis, išimtis tik 2015 m. Priešingos mažėjimo tendencijos matyti eismo įvykiuose žuvusiųjų dviratininkų atveju. Santykinai rečiau eismo įvykiuose žuvo keleiviai – atitinkamai 25,2 ir 23,2 proc. Šiuo atveju matyti, kad, palyginti su kitais eismo dalyviais, 2015 m. eismo įvykiuose žuvo mažesnė dalis keleivių. Šiek tiek kitokia situacija matyti eismo įvykiuose sužeistųjų atveju. Šiuo atveju didesnė buvo keleivių dalis: 2005 m. jie sudarė 36,2 proc., o 2015 m. – 32,8 proc. visų eismo dalyvių.

Atitinkamai tarp visų sužeistųjų buvo šiek tiek mažesnė pėsčiųjų dalis: 2005 m. jie sudarė 25,6 proc., o 2015 m. – 25,3 proc. visų eismo dalyvių.

20 lentelė. Statistiniai duomenys apie eismo įvykiuose nukentėjusius (žuvusius ir sužeistuosius) 2005 ir 2015 m.

	<i>Vairuotojai</i>	<i>Pėstieji</i>	<i>Dviratininkai</i>	<i>Keleiviai</i>	<i>Kiti</i>	<i>Iš viso</i>
<i>Žuvusių asmenų</i>						
2005 m.	231	256	85	195	6	773
2015 m.	80	81	21	56	3	241
<i>Sužeistų asmenų</i>						
2005 m.	2484	2165	715	3064	38	8466
2015 m.	1209	955	260	1238	115	3777
<i>Dalis proc.</i>	<i>Vairuotojai</i>	<i>Pėstieji</i>	<i>Dviratininkai</i>	<i>Keleiviai</i>	<i>Kiti</i>	<i>Iš viso</i>
<i>Žuvusių asmenų</i>						
2005 m.	29,9	33,1	11,0	25,2	0,8	100
2015 m.	33,2	33,6	8,7	23,7	1,2	100
<i>Sužeistų asmenų</i>						
2005 m.	29,3	25,6	8,4	36,2	0,4	100
2015 m.	32	25,3	6,9	32,8	3	100

2015 m. Lietuvoje iš viso užregistruoti 563 eismo įvykiai, kurio metu nukentėjo vaikai: žuvo 11 vaikų, 563 buvo sužeisti (žr. 21 lentelę). Pastaraisiais metais matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių, kurių metu nukentėjo vaikai, skaičius sumažėjo nuo 1527 iki 377, t. y. 63,1 proc., žuvusiųjų – net 85,1 proc., o sužeistųjų – 65,5 proc. Atkreiptinas dėmesys, kad per vienuolika metų nuolat mažėjo eismo įvykių, kuriuose žuvo vaikai, o 2015 m. – šis rodiklis buvo vienas geriausių nuo 2005 m.

Svarbu ir tai, kad beveik trečdalis visų eismo įvykių, kurių metu nukentėjo vaikai, kilo dėl jų pačių neatsargaus elgesio: 2005 m. tokių įvykių buvo net 41,2 proc., po to porą metų mažėjo, o 2010 m. jų dalis išaugo iki 38,2 proc. Dėl pačių vaikų neatsargumo žuvusiųjų dalis mažiausia buvo 2008 m. (tik 9,1 proc.), o 2011 m. ji išaugo net iki 52,6 proc., t. y. 10 vaikų iš 19 žuvo dėl pačių neatsargaus elgesio. Atitinkamai sužeistųjų dalis kito nuo 36,3 proc. 2005 m. iki 37,4 proc. 2015 m.

21 lentelė. Eismo įvykiai, kurių metu nukentėjo vaikai 2005–2015 m.

	<i>2005 m.</i>	<i>2006 m.</i>	<i>2007 m.</i>	<i>2008 m.</i>	<i>2009 m.</i>	<i>2010 m.</i>	<i>2011 m.</i>	<i>2012 m.</i>	<i>2013 m.</i>	<i>2014 m.</i>	<i>2015 m.</i>
Eismo įvykiai	1527	1446	1419	1021	857	761	676	659	681	621	563
Žuvusių asmenų	74	65	70	33	36	17	19	14	11	23	11
Sužeistų asmenų	1672	1581	1584	1142	899	815	719	697	738	613	577
<i>Dėl pačių vaikų neatsargumo (dalis nuo visų įvykių, kuriuose nukentėjo vaikai, proc.)</i>											
Eismo įvykiai	41,2	40,1	31,1	31,0	37,5	38,2	34,8	35,4	31,7	37,5	37,3
Žuvusių asmenų	32,0	28,4	32,9	21,2	30,6	41,2	52,6	42,9	27,3	20,8	9,1
Sužeistų asmenų	36,3	35,8	26,5	27,1	35,8	35,2	31,7	33,0	29,3	37,7	37,4

Dauguma eismo įvykių, kurių metu nukentėjo žmonės, kilo dėl vairuotojų kaltės. 2005 m. vairuotojai sukėlė 74,1 proc. eismo įvykių, o 2015 m. jų dalis sumažėjo iki 66,4 proc., tuo pačiu

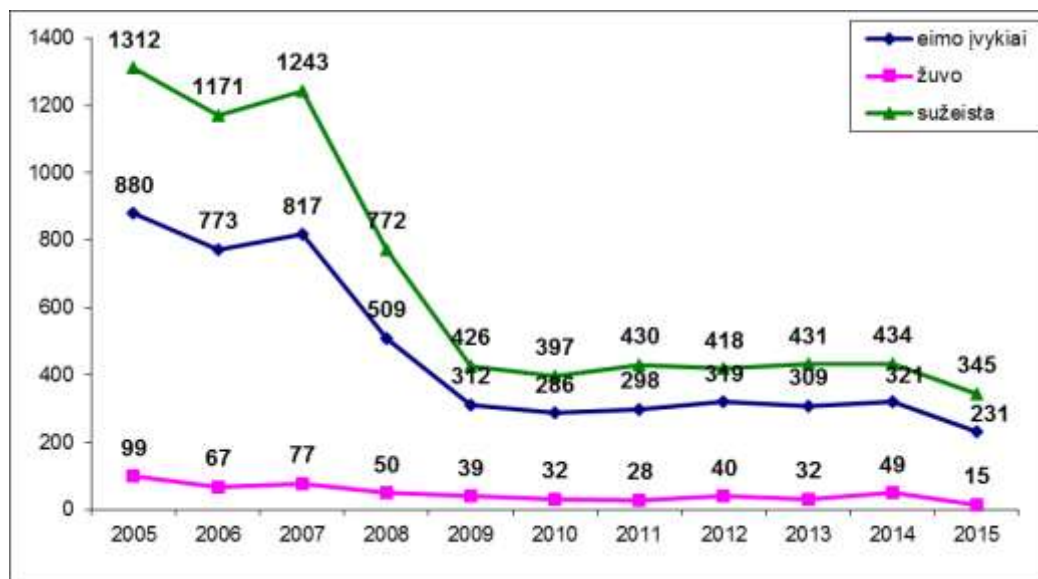
laikotarpiu nuo 17,3 iki 8,2 proc. sumažėjo eismo įvykių, kurių kaltininkai buvo pėstieji (žr. 22 lentelę).

22 lentelė. Eismo įvykių kaltininkai (dalis nuo visų kaltininkų, proc.) 2005–2015 m.

	<i>Vairuotojai</i>	<i>Pėstieji</i>	<i>Dviratininkai</i>	<i>Kiti</i>	<i>Iš viso</i>
2005 m.	74,1	17,3	5,6	3	100
2006 m.	74,7	15,6	6,1	3,2	100
2007 m.	76,1	14,5	5,9	3,5	100
2008 m.	76,9	14,1	6,3	2,7	100
2009 m.	73,6	11,8	6,8	7,8	100
2010 m.	68,0	15,0	7,0	10,0	100
2011 m.	70,5	11,2	7,2	11,1	100
2012 m.	71,5	11,3	6,1	11,1	100
2013 m.	70,1	10,3	5,8	13,8	100
2014 m.	64,3	8,0	5,2	22,5	100
2015 m.	66,4	8,2	4,3	21,1	100

3.2. Eismo įvykiai, kilę dėl neblaivių asmenų kaltės

2015 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvyko 231 eismo įvykis (11 proc. visų eismo įvykių), jų metu žuvo 15 žmonių (12 proc. visų žuvusiųjų), dar 345 žmonės (12,9 proc. visų sužeistųjų) buvo sužeisti (žr. 26 pav.). Lyginant pastarųjų vienuolikos metų statistinius duomenis, matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – nuo 2005 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvykusių eismo įvykių sumažėjo net 73,8 proc., jų metu žuvusiųjų – net 84,9 proc., o sužeistųjų – net 73,7 proc.

26 pav. Statistiniai duomenys apie dėl neblaivių vairuotojų kaltės kilusius eismo įvykius, jų metu žuvusius ir sužeistus asmenis (2005–2015 m.)

Analizuojant pastarojo dešimtmečio tendencijas, matyti, kad šioje srityje svarbūs 2007–2008 m. Iki 2007 m. minėti rodikliai, susiję su eismo įvykiais, kilusiais dėl neblaivių vairuotojų kaltės,

blogėjo. Nuo 2008 m. visi eismo saugumo rodikliai pradėjo gerėti. Tikėtina, kad tam turėjo įtakos socialinės reklamos kampanijos „Karas keliuose“, parodančios neblaivių vairuotojų sukeltų eismo įvykių padarinius.

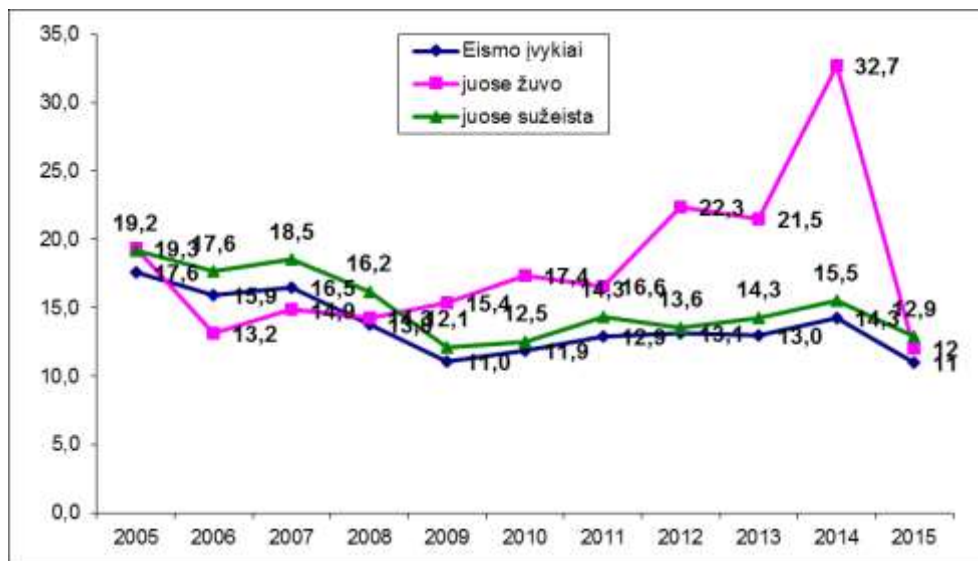
Šalia palyginimo absoliučiais skaičiais, kur matomos akivaizdžios teigiamos tendencijos, galimas ir kitas palyginimas santykiniais dydžiais. Svarbu išsiaiškinti, ar tiriamuoju laikotarpiu kito santykis tarp neblaivių vairuotojų sukeltų eismo įvykių bei jų metu žuvusių ir sužeistų asmenų skaičiaus. Per pastaruosius vienuolika metų 100-tui eismo įvykių tenkantis žuvusių ir sužeistų žmonių dalis mažai pakito: vidutiniškai kasmet dėl šimto neblaivių vairuotojų kaltės žuvo 11 ir sužaloti 143 žmonės (žr. 23 lentelę). Panašus santykis stebimas nuo 2000 m. Darytina išvada, kad nors gerokai sumažėjo dėl neblaivių asmenų kilusių eismo įvykių skaičius, santykinai jų padaroma tokia pati žala – išlieka toks pats eismo įvykių ir jų metu žuvusių bei sužalotų asmenų santykis. Atkreiptinas dėmesys, kad 2014 m. pastebimai išaugo, o 2015 m. – smarkiai sumažėjo dėl neblaivių vairuotojų kaltės žuvusių žmonių skaičius.

22 lentelė. 100-tui eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių vairuotojų kaltės, tenkantis žuvusių ir sužeistų asmenų kiekis 2005–2015 m.

100 eismo įvykių tenka	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Žuvusių asmenų	11,3	8,7	9,4	9,8	12,5	11,2	9,4	12,5	10,4	15,3	6,5
Sužeistų asmenų	149,1	151,5	152,1	151,7	136,5	138,8	144,3	131	139,5	135,2	149,4

Kitas svarbus dalykas – visuomenėje vyrauja nuomonė, kad pagrindiniai eismo įvykių kaltininkai yra neblaivūs vairuotojai. Išanalizavus pastarųjų vienuolikos metų duomenis, matyti, kad šis teiginys yra klaidingas. 2015 m. neblaivūs vairuotojai sukėlė tik 11 proc. visų dėl vairuotojų kaltės kilusių eismo įvykių. Tačiau jų sukeltų eismo įvykių pasekmės kiekvienais metais vis sunkesnės: dėl neblaivių vairuotojų kaltės 2012 m. žuvo 22,3 proc., 2013 m. – 21,5, o 2014 m. – net 32,7 proc. žmonių (žr. 27 pav.). Ši dalis yra buvo pati didžiausia per pastarąjį dešimtmetį, tačiau 2015 m. šis rodiklis smarkiai nukrito iki 12 proc.

Lyginant pastarųjų vienuolikos metų duomenis, matyti dar kelios teigiamos tendencijos: nuo 17,6 iki 11 proc. sumažėjo eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių vairuotojų kaltės, dalis, palyginti su visais užregistruotais atvejais, ir nuo 19,2 iki 12,9 proc. sumažėjo sužeistų asmenų dalis, palyginti su visais nukentėjusiais asmenimis. Žinoma, dėl neblaivių vairuotojų kaltės kyla nemažai eismo įvykių ir jų metu žūva ar sužalojama daug žmonių, bet neblaivūs vairuotojai nėra pagrindinė eismo įvykių, kurių metu nukenčia žmonės, priežastis.

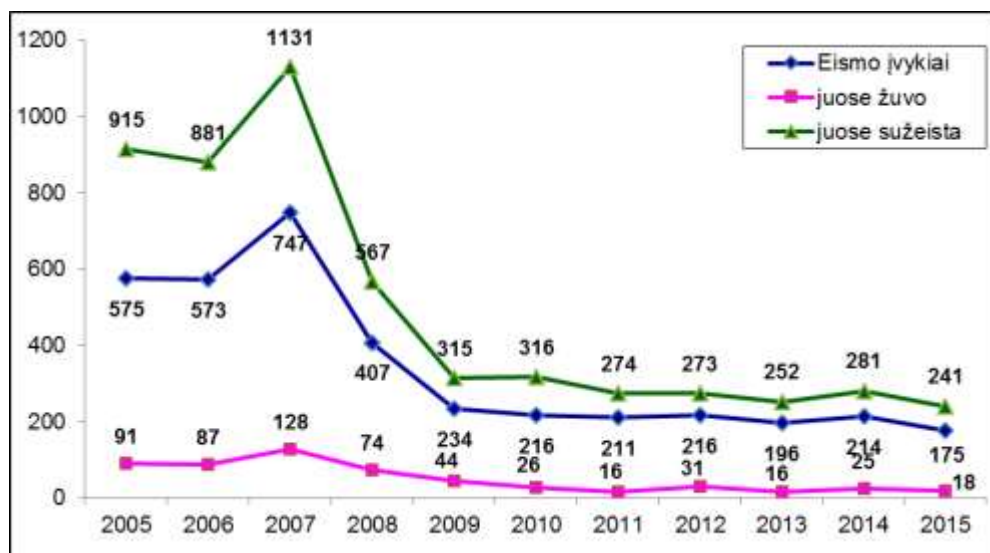
27 pav. 2005–2015 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės kilusių eismo įvykių ir jų metu nukentėjusių dalis, proc.

2015 m. užregistruoti 45 eismo įvykiai dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės (17,4 proc. visų eismo įvykių dėl pėsčiųjų kaltės), jų metu žuvo 4, sužeisti 42 žmonės. Tiriamuoju laikotarpiu stebimos mažėjimo tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės sumažėjo nuo 151 iki 45, t. y. net 70,2 proc., žuvusiųjų – nuo 16 iki 4, t. y. net 75 proc., sužeistųjų – nuo 145 iki 42, t. y. net 71 proc.

3.3. Eismo įvykiai, kilę dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonę asmenų kaltės

Pastaruoju metu vis dažniau atkreipiamas dėmesys į dėl jaunų (amžiumi ir vairavimo stažu) vairuotojų bei asmenų, neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės, kaltės kilusius eismo įvykius ir jų sukeltas pasekmes. Tikėtina, kad šios grupės iš dalies sutampa, tačiau dalis antrosios grupės asmenų gali būti praradę teisę vairuoti. Šioje ataskaitoje pirmas klausimas nenagrinėjamas dėl reikiamos informacijos stokos.

2015 m. užregistruoti 175 eismo įvykiai dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės kaltės (5,5 proc. visų eismo įvykių), jų metu žuvo 18 žmonių, sužeistas 241 žmogus. Tiriamuoju laikotarpiu buvo stebimos teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl tokių asmenų kaltės sumažėjo nuo 575 iki 175, t. y. net 73,7 proc., žuvusiųjų – nuo 91 iki 18, t. y. net 80,2 proc., sužeistųjų – nuo 915 iki 241, t. y. 69,6 proc. Svarbu ir tai, kad visi šie rodikliai kasmet mažėjo, išimtis buvo tik 2007 m. ir 2014 m. (žr. 28 pav.)

28 pav. Statistiniai duomenys apie dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės kaltės kilusius eismo įvykius, jų metu žuvusius ir sužeistus asmenis (2005–2015 m.)

Tyrimo metu buvo aiškintasi, kokią dalį nuo visų eismo įvykių, jų metu žuvusių ir sužeistų žmonių sudaro atvejai, kilę dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės. Taip pat domėtasi, kaip ši dalis kito tiriamuoju laikotarpiu. Šiuo atveju matyti tos pačios nuolatinio visų rodiklių mažėjimo tendencijos kaip ir lyginimo absoliučiais skaičiais atveju. Išimtis buvo tik 2007 m., kai eismo įvykių ir jų metu žuvusių ir sužeistų asmenų dalis pastebimai išaugo (žr. 24 lentelę). Svarbu paminėti, kad per visą lyginamąjį laikotarpį 2015 m. rodikliai buvo patys mažiausi.

24 lentelė. Eismo įvykių, kilusių dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės, žuvusių ir sužeistų asmenų kiekis, palyginti su visais užregistruotais atvejais 2005–2015 m. (proc.)

Dalis nuo visų atvejų:	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Eismo įvykių	8,5	8,7	11,6	8,5	6,1	6,1	6,5	6,4	5,8	6,6	5,5
Žuvusių asmenų	11,8	11,5	17,3	14,8	11,9	8,7	5,4	10,3	6,3	9,4	7,5
Sužeistų asmenų	10,8	10,7	14,1	9,7	7,1	7,5	7	6,9	6,3	7,4	6,4

Svarbus ir dar vienas rodiklis – santykis tarp neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų sukeltų eismo įvykių bei jų metu žuvusių ir sužeistų asmenų skaičiaus. Skirtingai nei anksčiau aptartu eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių asmenų, atveju, čia per pastaruosius vienuolika metų 100-tui eismo įvykių tenkantis žuvusių ir sužeistų asmenų nebuvo toks stabilus: vidutiniškai kasmet dėl šimto neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės žuvo 14 žmonių ir sužalota 140 žmonių (žr. 25 lentelę). Prasčiausia situacija buvo 2007–2009 m., o 2015 m. ji pastebimai pagerėjo.

25 lentelė. 100-tui eismo įvykių, kilusių dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės, tenkantis žuvusių ir sužeistų asmenų kiekis 2005–2015 m.

100 eismo įvykių tenka	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Žuvusių asmenų	15,8	15,2	17,1	18,2	18,8	12,0	7,6	14,4	8,2	11,7	10,3
Sužeistų asmenų	159,1	153,8	151,4	139,3	134,6	146,3	129,9	126,4	128,6	131,3	137,7

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad per dešimtmetį sumažėjo eismo įvykių, jų metu žuvusių ir sužeistų asmenų dėl neblaivių, neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės. 2015 m. įvyko 112 eismo įvykių (56 proc. visų eismo įvykių dėl neturinčių teisės vairuoti asmenų kaltės), jų metu žuvo 10 žmonių, sužeisti 158 žmonės. Palyginti su 2005 m., dėl neblaivių, neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės kilusių eismo įvykių sumažėjo nuo 262 iki 112, t. y. 57,3 proc., žuvusių asmenų – nuo 26 iki 10, t. y. 61,5 proc., sužeistų asmenų – nuo 410 iki 158, t. y. 61,5 proc. Tačiau matyti ir neigiama tendencija – 2015 m. vėl stebimos šių rodiklių augimo tendencijos.

3.4. Lietuvos eismo saugumo situacija kitų Europos Sąjungos šalių narių kontekste

Lietuvos eismo saugumo situacija nagrinėjama ir platesniame kitų Europos šalių kontekste. Analizuojami Eurostato duomenys apie skirtingose šalyse eismo įvykiuose žuvusių žmonių skaičių, tenkantį 1 mln. gyventojų. Lyginant Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos (ES) šalių eismo saugumo rodiklius matyti, kad situacija mūsų šalyje buvo ir išlieka viena prasčiausių. Ypač nepalanki situacija Lietuvoje buvo 2007 m., kai 1 mln. gyventojų teko 219 eismo įvykiuose žuvusių asmenų, t. y. beveik dvigubai daugiau nei lyginamų ES šalių vidurkis (86). Pastebimai prastesnis šis rodiklis buvo ir kitose kaimyninėse šalyse: Latvijoje (184), Estijoje ir Lenkijoje (146), taip pat Slovėnijoje (146) ir Graikijoje (144) (žr. 26 lentelę).

Lyginant su kitomis ES šalimis, eismo saugumo situacija Lietuvoje pradėjo gerėti nuo 2008 m. Tais metais eismo įvykiuose žuvusiųjų rodiklis Lietuvoje sumažėjo iki 148, atitinkamai Kroatijoje jis buvo 150, Lenkijoje – 143, Rumunijoje – 142, Latvijoje ir Bulgarijoje – 139, o Graikijoje – 148. Pastaruosius kelerius metus buvo stebimos gerėjimo tendencijos, tačiau 2015 m. Lietuvą pagal eismo įvykiuose žuvusių asmenų rodiklį lenkė tik Latvija (106), panaši situacija buvo Rumunijoje (91) ir Bulgarijoje (90).

Per pastaruosius vienuolika metų eismo saugumo situacija beveik visose lyginamose ES šalyse gerėjo. Didžiausi teigiami pokyčiai matyti Ispanijoje (sumažėjo 65 proc.), Kipre (61,8 proc.), Lietuvoje (60,2 proc.), Slovėnijoje (59,7 proc.), Airijoje (55,7 proc.), Estijoje (53,2 proc.), Slovakijoje (52,2 proc.), Graikijoje (52 proc.) ir Čekijoje (51,6 proc.). Tačiau nepaisant teigiamų pokyčių Lietuvoje, palyginti su kitomis ES šalimis, išlieka vienas didžiausių eismo įvykiuose žuvusių asmenų skaičius, tenkantis 1 mln. gyventojų.

26 lentelė. Eismo įvykiuose žuvusių asmenų skaičius 1 mln. gyventojų¹³.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	Skirtumas proc.
Airija	97	87	78	64	53	47	41	35	41	43	-55,7
Austrija	94	88	83	82	76	66	62	63	54	51	-45,7
Belgija	104	102	101	88	88	77	78	70	65	64	-38,5
Bulgarija	123	135	131	139	118	105	89	82	83	90	-26,8
Čekija	126	104	119	104	86	77	74	71	62	61	-51,6
Danija	61	56	75	74	55	46	40	30	34	33	-45,9
Estija	126	152	146	98	73	59	76	65	61	59	-53,2
Graikija	150	149	144	139	129	112	103	92	79	72	-52,0
Ispanija	103	94	86	68	59	53	44	41	36	36	-65,0
Italija	100	96	87	79	71	70	65	62	57	52	-48,0
Jungtinė Karalystė	56	55	50	43	38	30	31	29	28	28	-50,0
Kipras	136	112	114	104	89	73	85	61	51	52	-61,8
Kroatija	134	138	139	150	124	99	97	91	86	73	-45,5
Latvija	192	177	184	139	112	103	86	85	88	106	-44,8
Lenkija	143	137	146	143	120	102	109	93	87	84	-41,3
Lietuva	226	223	219	148	110	95	97	99	86	90	-60,2
Liuksemburgas	102	92	97	72	97	64	64	66	84	65	-36,3
Malta	42	27	34	37	51	36	51	27	43	26	-38,1
Nyderlandai	46	45	43	41	39	32	33	34	28		-39,1
Portugalija	118	92	92	83	79	80	84	68	61	59	-50,0
Prancūzija	85	74	73	67	66	62	61	56	51	53	-37,6
Rumunija	121	120	130	142	130	117	100	101	93	91	-24,8
Slovakija	113	114	124	115	70	69	60	55	46	54	-52,2
Slovėnija	129	131	146	106	84	67	69	63	61	52	-59,7
Suomija	72	64	72	65	52	51	54	47	48	41	-43,1
Švedija	49	49	52	43	39	28	34	30	27	29	-40,8
Vengrija	127	129	122	99	82	74	64	61	60	63	-50,4
Vokietija	65	62	60	54	51	45	49	44	41	42	-35,4
ES	93	88	86	79	70	63	61	56	51	51	-45,2

Šaltinis: CARE (EU road accidents database) duomenys

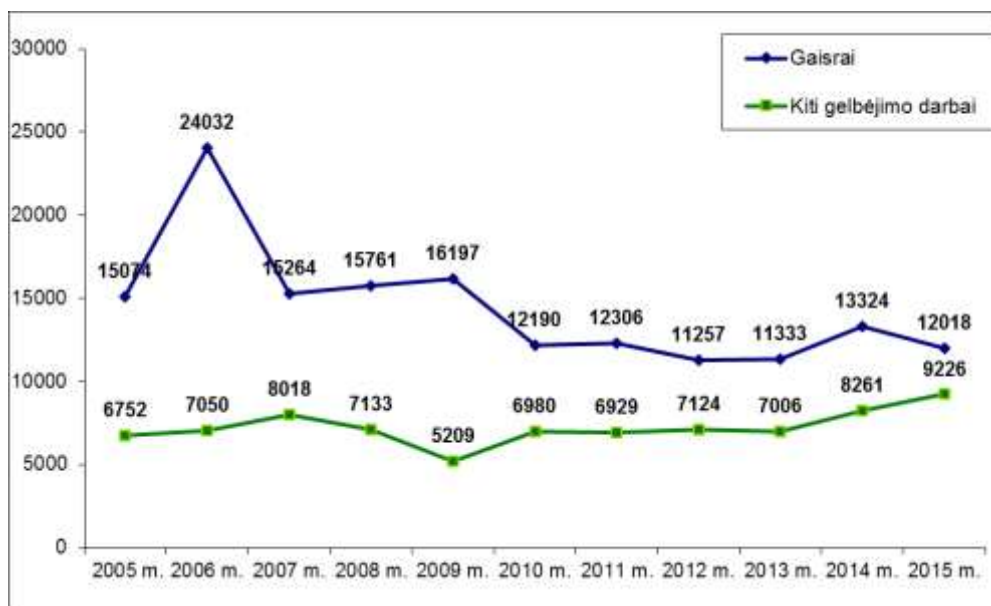
http://ec.europa.eu/transport/road_safety/pdf/observatory/trends_figures.pdf

¹³ Apibendrinti duomenys apie visas ES šalis nares yra tik iki 2014 m.

4. Gaisrų ir gelbėjimo darbų analizė

Pagal 2006–2015 m. gyventojų apklausų duomenis, gaisrai svarbiausių šalies viešojo saugumo problemų sąrašė užėmė 7–9 vietą iš penkiolikos, pvz., 2015 m. gaisrus svarbiausia šalies problema nurodė 7 proc. apklaustųjų, kitais metais ši dalis svyravo nuo 4 iki 16 proc. Nors gyventojai ir nepriskiria gaisrų prie pačių svarbiausių šalies problemų, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie VRM statistiniai duomenys rodo, kad kasmet šalyje kyla daugiau nei 10 000 gaisrų.

Lyginant pastarųjų vienuolikos metų duomenis, matyti teigiamos tendencijos – gaisrų šalyje sumažėjo nuo 15 074 iki 12 018, t. y. 20,3 proc. (žr. 29 pav.). Iš bendro konteksto išsiskiria 2006 m., kai gaisrų skaičius šoktelėjo iki 24 032. Be gaisrų gesinimo, valstybinės priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybų pareigūnai atliko ir kitus gelbėjimo darbus: teikė pagalbą gyventojams butyje, talkino kitoms specialiosioms tarnyboms. Pareigūnams teko dirbti vandenyje ir ant ledo, vyko padėti į eismo įvykius patekusiems žmonėms, likvidavo cheminius incidentus ir kt. Per pastaruosius vienuolika metų gelbėjimo darbų apimtis su nedideliais svyravimais buvo panaši: daugiausiai gelbėjimo darbų atlikta 2015 m. (9226), mažiausiai – 2009 m. (5209). Gelbėjimo darbų augimo tendencijos stebimos nuo 2010 m.

29 pav. 2005–2015 m. kilę gaisrai ir kiti gelbėjimo darbai, į kuriuos vyko valstybinės priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybų pareigūnai

4.1. Gaisrų priežastys ir padariniai

Analizuojant pastarųjų vienuolikos metų duomenis, matyti kelios teigiamos tendencijos. Be jau minėto gaisrų skaičiaus mažėjimo, matyti, kad gerėjo ir kiti rodikliai – gaisrų metu žuvusių ir traumotų žmonių skaičius (žr. 27 lentelę). Palyginti su 2005 m., žuvusių asmenų sumažėjo nuo 298 iki 127, t. y. net 57,4 proc., traumotų žmonių – nuo 280 iki 206, t. y. 26,4 proc. Atkreiptinas dėmesys, kad 2014 m. ir 2015 m. gaisrų metu žuvusių asmenų skaičius buvo mažiausias per visą lyginamąjį

laikotarpį. Atitinkamai nuo 294 iki 153, arba 48 proc., sumažėjo išgelbėtų žmonių skaičius. Šis sumažėjimas būtų vertintinas neigiamai tik tuo atveju, jei būtų išaugęs gaisruose žuvusių ir traumotų asmenų skaičius. Kadangi šie skaičiai taip pat mažėjo, gaisruose išgelbėtų asmenų skaičiaus mažėjimą galima laikyti labiau teigiama tendencija.

27 lentelė. Gaisruose žuvusių, traumotų ir išgelbėtų žmonių skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Žuvo	298	305	297	270	203	233	135	150	160	125	127
Traumuota	280	308	270	242	211	215	234	225	226	209	206
Išgelbėta	294	263	312	281	217	223	213	209	150	181	153
Gaisrai, kuriuose žuvo žmonės	254	257	251	233	175	186	118	132	135	104	110

Svarbu paminėti, kad beveik visu lyginamuoju laikotarpiu (nuo 254 iki 110, t. y. net 56,7 proc.) mažėjo gaisrų, kuriuose žuvo žmonės, skaičius. Dar viena pastarojo laikotarpio teigiama tendencija – nuolat mažėjantis gaisruose žuvusių ir traumotų vaikų skaičius, pvz., 2005 m. gaisruose žuvo 12 ir traumota 40 vaikų, atitinkamai 2014 m. nežuvo nė vienas, o 4 vaikai buvo traumoti, vis tik situacija 2015 m. pastebimai pablogėjo – žuvo 6, traumota 12 vaikų (žr. 28 lentelę).

27 lentelė. Gaisruose žuvusių ir traumotų vaikų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Žuvo	12	12	7	3	0	2	1	0	0	6
Traumuota	40	34	11	9	12	23	15	14	4	12

Nepaisant visų paminėtų teigiamų tendencijų, situacija Lietuvoje yra viena prasčiausių lyginant su kitomis ES šalimis: pvz., 2015 m. 100 tūkst. Lietuvos gyventojų teko 4,2 gaisruose žuvęs žmogus, tuo metu Lenkijoje šis rodiklis buvo 1,3, Estijoje – 3,7 ir tik Latvijoje jis buvo dar didesnis – 4,5. Svarbu ir tai, kad nuo 2006 m. žūstančių gaisruose žmonių skaičius mažėjo, tačiau šis rodiklis vis dar lieka vienas aukščiausių tarp kitų ES šalių.

Detaliau analizuotinas atvirose vietose kilusių gaisrų skaičius ir priežastys, kas iš dalies paaiškina staigių gaisrų skaičiaus išaugimą 2006 m. Tiriamuoju laikotarpiu atvirose vietose kilusių gaisrų dalis, palyginti su visais atvejais, sudarė nuo 34,5 proc. (2012 m.) iki 45 proc. (2009 m.). Išimtis buvo 2006 m., kai ši dalis išaugo net iki 56,6 proc. (žr. 29 lentelę). Palyginimui: 2015 m. gyvenamosios paskirties pastatuose kilo 1793 gaisrai, t. y. 14,9 proc. visų tais metais kilusių gaisrų.

29 lentelė. Atvirose vietose kilusių gaisrų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2015 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Atvirose vietose kilusių gaisrų skaičius	5755	13607	5926	5554	7233	4346	4443	3865	4350	5923	5282
Dalis nuo visų gaisrų (proc.)	38,2	56,6	38,9	35	45	35,7	36,1	34,5	38,4	44,5	44

Visu tiriamuoju laikotarpiu pagrindinės gaisrų priežastys išliko tos pačios, tačiau kai kuriais metais vienų dalis buvo didesnė, kitais – mažesnė. Maždaug pusė (nuo 49,9 iki 57,2 proc.) gaisrų kilo dėl neatsargaus žmonių elgesio su ugnimi (žr. 30 lentelę). Kitos priežastys, dėl kurių kilo gaisrai, buvo daug retesnės. Antroji pagal dažnumą priežastis – krosnių, židinių bei dūmtraukių eksploatavimo taisyklių pažeidimai – sudarė nuo 4,1 iki 8,1 proc. visų tais metais užregistruotų atvejų. Trečioji pagal dažnumą gaisrų priežastis – elektros įrangos ir eksploatavimo taisyklių pažeidimai – atitinkamai sudarė nuo 2,5 iki 6,4 proc. visų atvejų. Atkreiptinas dėmesys, kad dvi pastarosios priežastys santykiniai dažniau pasitaikė 2010–2013 m. Neatsargus rūkymas per pastaruosius vienuolika metų sudarė nuo 3,4 iki 5,4 proc., o transporto priemonių elektros įrangos gedimai atitinkamai nuo 3,1 iki 5,5 proc. tais metais užregistruotų atvejų.

30 lentelė. Pagrindinių gaisrų priežasčių kitimo tendencijos 2005–2015 m. (dalis nuo visų gaisrų, proc.)

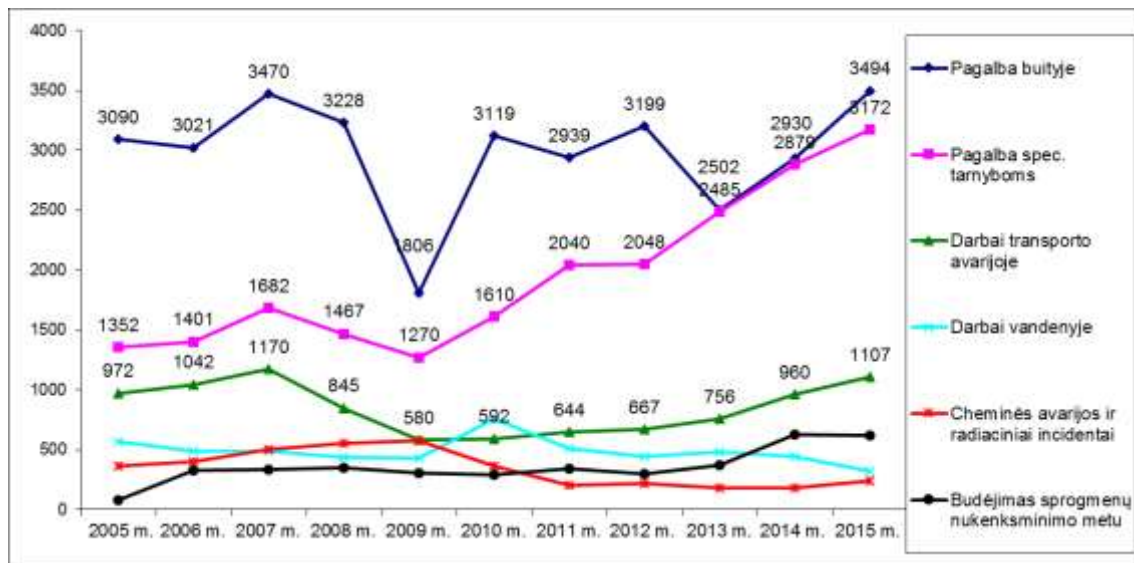
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Neatsargus žmonių elgesys su ugnimi	49,9	52,3	53,5	53,7	57,2	52,4	54,6	52,4	54	55,2	55,5
Krosnių, židinių bei dūmtraukių eksploatavimo taisyklių pažeidimai	5,8	4,1	5,6	4,6	5,6	7,7	6,5	8,1	6,7	6,4	5,7
Elektros įrangos ir eksploatavimo taisyklių pažeidimai	5,5	3,5	5,1	4,4	4,1	6,4	6,1	6,4	5,9	5	5,5
Neatsargus rūkymas	5	4	4,9	5,4	4	4,4	4,1	3,8	3,4	2,4	3
Žolės deginimas	4,8	12,2	5,9	6,7	9,7	7	6,5	6,7	7	6,4	7,1
Transporto priemonių elektros įrangos gedimai	4,2	3,1	4,6	3,9	3,8	5,5	5,1	5,4	5,3	4,6	4,5
Tyčiniai padegimai	3,6	1,8	2,9	2,8	5	5,4	6	5,5	6,2	5,4	4,6

Atskirai aptartinas gaisrų, kilusių dėl žolės deginimo, atvejais. Ši dalis visu tiriamuoju laikotarpiu svyravo labiausiai – nuo 4,8 proc. 2005 m. iki 12,2 proc. 2006 m. Dėl užsitęsios sausros išaugusių gaisrų, kilusių atvirose vietovėse (palyginti su 2005 m., padidėjo net 2,4 karto), ir iš dalies dėl žolės deginimo atvejų skaičius lėmė bendrą 2006 m. užregistruotų gaisrų skaičiaus augimą.

Dar viena gaisrų priežastis – tyčiniai padegimai. Per pastaruosius vienuolika metų šios dalies augimas buvo vienas didžiausių – 2013 m. ji sudarė 6,2 proc. visų užregistruotų atvejų. Taip pat svarbu, kad beveik visu laikotarpiu matyti augimo tendencijos.

4.2. Gelbėjimo darbų apžvalga

Visu tiriamuoju laikotarpiu didžiausią dalį gelbėjimo darbų sudarė valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūnų pagalba buitėje. Šiuo atveju ugniagesiai gelbėtojai kviečiami, kai yra smarkus laiptinės ar kitų patalpų uždūminimas, esant netvarkingiems dūmtraukiams ar krosnims. Taip pat, kai tenka išsiurbti iš gyvenamųjų namų rūsių vandenį dėl smarkaus lietaus ar potvynių. Teikiama pagalba, kai vaikai įkiša rankas tarp radiatorių, užstringa skalbyklėse ir kt. Kartais nuo gyvenamųjų namų valomas sniegas, jeigu jis gali įlaužti stogą ir kt. Per vienuolika metų šių darbų kiekis smarkiai nepasikeitė – kasmet jų buvo atliekama nuo 2502 (2013 m.) iki 3494 (2015 m.), išimtis buvo 2009 m., kai šių pagalboms gyventojams atvejų sumažėjo iki 1806 (žr. 30 pav.). O pagalbos specialiosioms tarnyboms atvejų išaugo nuo 1352 iki 2879, t. y. daugiau nei du kartus, didelis augimas stebimas nuo 2010 m., o 2015 m. – jis buvo ypač didelis. Atitinkamai nuo 2007 m. mažėjo, o nuo 2010 m. pradėjo augti gelbėjimo darbų transporto avarijose apimtys.

30 pav. 2005–2015 m. gelbėjimo darbai, kuriuos atliko valstybinės priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybų pareigūnai

Lyginant šių pagrindinių gelbėjimo darbų apimtį, matyti, kad jų kiekis išaugo 2007 m., o sumažėjo 2009 m. Tikėtina, kad viena iš šių pokyčių priežasčių galėjo būti susijusi su ekonominės krizės padariniais – sumažėjusiu valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos finansavimu. Kartais taupydami lėšas ugniagesiai gelbėtojai turėdavo paskirstyti prioritetus ir negalėdavo vykti padėti gyventojams atidaryti durų ar gelbėti gyvūnų. Kita 2009 m. sumažėjusių gelbėjimo darbų priežastis – sumažėjęs eismo įvykių skaičius.

Per vienuolika metų pagrindiniai gelbėjimo darbai išliko tie patys, tačiau kai kuriais metais vienu dalis buvo didesnė, kitais – mažesnė. Kiek mažiau nei pusė (nuo 34,7 iki 45,7 proc.) gelbėjimo darbų buvo pagalba buityje, jų dalis smarkiai nekito, išskyrus 2009 m. (žr. 31 lentelę). Pagalba specialiosioms tarnyboms sudarė penktadalį visų atliktų darbų ir tik 2013–2015 m. jų dalis išaugo iki trečdaliao visų atliktų gelbėjimo darbų.

31 lentelė. Atliktų gelbėjimo darbų kitimo tendencijos 2005–2015 m. (dalis nuo visų atliktų darbų, proc.)

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Pagalba buityje	45,8	42,9	43,3	45,3	34,7	44,7	42,4	44,9	35,7	35,5	37,9
Pagalba specialiosioms tarnyboms	20,0	19,9	21,0	20,6	24,4	23,1	29,4	28,7	35,5	34,9	34,4
Darbai transporto avarijoje	14,4	14,8	14,6	11,8	11,1	8,5	9,3	9,4	10,8	11,6	12
Darbai vandenyje	8,4	6,9	6,1	6,1	8,2	10,9	7,4	6,2	6,8	5,4	3,5
Cheminės avarijos ir radiaciniai incidentai	5,4	5,7	6,2	7,7	11,0	5,2	3,0	3,1	2,8	2,2	2,6
Budėjimas sprogmenų kenksmingumo pašalinimo metu	1,2	4,7	4,2	4,9	5,9	4,1	5,0	4,2	5,3	7,6	6,7
Demerkurizacija	2,4	2,9	2,4	1,8	2,9	1,4	1,0	1,4	1,4	0,9	1,2
Darbai aukštyje	1,3	1,1	1,2	0,7	0,7	1,0	1,1	0,7	0,3	0,3	0,5
Kiti gelbėjimo darbai	1,1	1,3	1,1	1,2	1,1	1,2	1,4	1,5	1,7	1,7	1,3

Kitų darbų apimtis buvo daug mažesnė. Darbai transporto avarių vietose sudarė nuo 8,5 iki 14,8 proc. visų tais metais užregistruotų atvejų. Dar mažesnė buvo darbų vandenyje dalis – atitinkamai sudarė nuo 3,5 iki 10,9 proc. visų atvejų, cheminės avarijos ir radiaciniai incidentai per pastaruosius vienuolika metų sudarė nuo 3 iki 11 proc., o budėjimo sprogmenų kenksmingumo pašalinimo metu – atitinkamai nuo 1,2 iki 7,6 proc. tais metais užregistruotų darbų. Pastarųjų atveju darbų apimtis buvo išaugusi 2014 m. ir 2015 m.

Išvados

1. Lyginant pastarųjų vienuolikos metų statistinius duomenis, matyti, kad sumažėjo užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, atitinkamai išaugo ištirtų nusikalstamų veikų dalis.

- Nuolat mažėjo užregistruotų tyčinių nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų, išžagininimų ir plėšimų. Tolygiai mažėjo ir jų lyginamoji dalis, palyginti su visomis užregistruotomis veikomis.
- Pastebimai (nuo 41,9 iki 55 proc.) išaugo ištirtų nusikalstamų veikų dalis. 2014 ir 2015 m. ištirtų nusikalstamų veikų dalis buvo pati didžiausia nuo nepriklausomybės atkūrimo.
- Nuo 2012 m. stebimas staigus užregistruotų nusikalstamų veikų pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas“) augimas. 2005 m. pagal šį BK straipsnį buvo užregistruotos 1373, o 2015 m. – 9290 nusikalstamų veikų, t. y. beveik šešis kartus daugiau. Atitinkamai išaugo iš šių nusikalstamų veikų lyginamoji dalis: 2005 m. jos sudarė 1,3 proc., o 2015 m. – 12,8 proc., t. y. daugiau nei dešimtadalį visų užregistruotų nusikalstamų veikų. Tai buvo viena iš priežasčių, turėjusių įtakos tam, kad, palyginti su 2011 m., išaugo užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius.
- Net 40,7 proc. sumažėjo bendras užregistruotų vagysčių skaičius ir tai yra viena palankiausių pastarojo dešimtmečio tendencijų. Žymesnės užregistruotų vagysčių mažėjimo tendencijos matyti vagysčių iš gyvenamųjų patalpų (sumažėjo 57,6 proc.), automobilių vagysčių (sumažėjo net 70 proc.) ir vagysčių iš transporto priemonių (sumažėjo 46,8 proc.) atvejais.
- Stebimos užregistruotų viešosios tvarkos pažeidimų mažėjimo tendencijos, kartu išaugo ištirtų nusikalstamų veikų dalis.
- Sumažėjo viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų skaičius. Taip pat sumažėjo ir jų dalis, lyginant su visomis užregistruotomis nusikalstamomis veikomis
- Priešinga – augimo – tendencija matyti sukčiavimo atveju. Beveik ketvirtadaliu išaugo užregistruotų sukčiavimo atvejų skaičius. Atitinkamai šiek tiek sumažėjo ištirtų sukčiavimų dalis, tačiau, lyginant absoliučiais skaičiais, – matyti, kad ištirtų sukčiavimų padaugėjo.
- Nepaisant palankių nužudymų skaičiaus mažėjimo tendencijų, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis narėmis, Lietuvoje situacija yra pati prasčiausia. 2015 m. mūsų šalyje 100 000 gyventojų teko 6,5 nužudymo, tuo metu visoje ES jis buvo beveik šešis kartus mažesnis. Svarbu ir tai, kad nužudymų skaičiaus mažėjimo tendencijos yra būdingos ir daugeliui ES šalių, o tai reiškia, kad per artimiausius metus mažai tikėtina, kad šis skirtumas pastebimai sumažėtų.

2. Tiriamuoju laikotarpiu pagerėjo gyventojų nuomonė daugeliu klausimų, susijusių viešojo saugumo būklės ir teisėsaugos institucijų vertinimu.

- Dauguma nukentėjusių asmenų linkę pranešti teisėsaugos institucijoms apie nusikaltimus, nuo kurių jie nukentėjo: 2015 m. į policiją kreipėsi 80 proc. nukentėjusių asmenų. Lyginamuoju laikotarpiu prasčiausia situacija buvo 2011 m. – net trečdalis nukentėjusių asmenų (35 proc.) nebuvo linkę pranešti policijai apie nusikaltimą, nuo kurio jie nukentėjo.
- Viena pagrindinių priežasčių, dėl kurios nukentėję asmenys nesikreipė į policiją, buvo netikėjimas, kad nusikaltėlis bus surastas, antroji – nenoras turėti reikalų su policija, trečioji – netikėjimas, kad nusikaltėlis bus nubaustas. Šios priežastys, kaip pagrindinės, buvo įvardijamos visu tiriamuoju laikotarpiu. Tačiau 2015 m. gana dažnai nukentėjusieji nurodė, kad kreiptis į policiją nebuvo rimtos priežasties ar konfliktą išsprendė be policijos.
- Gyventojų apklausų duomenys rodo, kad skiriasi įvairių nusikaltimų latentiškumo lygis. Remiantis 2015 m. tyrimo duomenimis, matyti, kad beveik visais atvejais (9 iš 10) gyventojai pranešė apie vagystę iš buto ar namo bei apie transporto priemonės vagystę, rečiau (7 iš 10 atvejų) pranešė apie vagystę iš automobilio, pusė nukentėjusių asmenų pranešė apie viešosios tvarkos pažeidimus, sveikatos sutrikdymus, plėšimus ir sukčiavimo atvejus. Panašios tendencijos stebimos ir ankstesniais metais.
- 2015 m. tyrimo rezultatai parodė, kad gyventojai svarbiausiomis viešojo saugumo problemos nurodė smurtinius nusikaltimus (39 proc.), korupciją (37 proc.) ir eismo saugumą (34 proc.). Ketvirtoje vietoje – nusikaltimus, susijusius su narkotikais (28 proc.), nepilnamečių nusikaltimus (26 proc.), penktoje – turtinius nusikaltimus (22 proc.). Pirmosios trys problemos aktualiausiomis buvo įvardintos ir ankstesniais metais, skyrėsi tik jų eiliškumas.
- Per vienuolika metų smarkiai išaugo savo gyvenamojoje vietoje (mieste ar rajone) saugiai besijaučiančių (nuo 47 iki 79 proc.), gerai kriminogeninę situaciją vertinančių (nuo 29 iki 63 proc.) ir manančių, kad rizika tapti nusikaltimo auka maža (nuo 40 iki 67 proc.), gyventojų dalis. Tai yra vieni geriausių rodiklių tiriamuoju laikotarpiu.
- Iš visų VRM pavaldžių institucijų gyventojai dažniausiai susiduria su policija ir Bendruoju pagalbos centru. Per pastaruosius penkerius metus su policija reikalų turėjo beveik trečdalis apklaustų asmenų, tuo metu su VPGT, VSAT, FNNT, VST ar VAD reikalų turėjo vos keli procentai respondentų.
- Išaugo teigiamai institucijų darbą vertinančių gyventojų. Palyginti su 2005 m., VPGT veiklą teigiamai vertinančių gyventojų padaugėjo nuo 77 iki 87 proc., policijos – nuo 43 iki 71 proc., VSAT – nuo 43 iki 61 proc., tačiau nemaža respondentų dalis (nuo 19 iki 32 proc.) iš viso negalėjo įvertinti šios tarnybos darbo. Kitų tarnybų – FNNT, VAD ir VST – darbą vertinti reikėtų atsargiau, nes smarkiai keitėsi neturinčių apie jas nuomonės dalis.
- Pagrindiniu informacijos šaltiniu apie viešąjį saugumą gyventojams vis dar yra televizija, nors jos svarba kasmet mažėja (nuo 63 iki 49 proc.). Asmeninės patirties svarba yra gerokai mažesnė – ją, kaip pagrindinį šaltinį, įvardijo tik kiek daugiau nei dešimtadalis apklaustų asmenų. Pastaraisiais metais labai (nuo 2 iki 23 proc.) išaugo interneto svarba.

3. Per pastaruosius vienuolika metų akivaizdžiai pagerėjo eismo saugumo situacija šalyje. Tai yra viena iš geriausių viešojo saugumo srities tendencijų.

- Palyginti su 2005 m., eismo įvykių skaičius sumažėjo 51,9 proc., žuvusiųjų – 68,8 proc., o sužeistųjų – 55,4 proc.
- Beveik trečdalis žuvusiųjų buvo vairuotojai (2015 m. jie sudarė 32,2 proc.) ir pėstieji (33,6 proc.). Santykinai rečiau eismo įvykiuose žuvo keleiviai. Šiek tiek kitokia situacija matyti eismo įvykiuose sužeistųjų atveju. Šiuo atveju didesnė buvo keleivių dalis, atitinkamai tarp visų sužeistųjų buvo mažesnė pėsčiųjų dalis.
- Pastaraisiais metais matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių, kurių metu nukentėjo vaikai, skaičius sumažėjo 63,1 proc., žuvusiųjų – net 85,1 proc., o sužeistųjų – 65,5 proc. Atkreiptinas dėmesys, kad per vienuolika metų nuolat mažėjo eismo įvykių, kuriuose žuvo vaikai, o 2015 m. – šis rodiklis buvo vienas geriausių nuo 2005 m.
- Dauguma eismo įvykių, kurių metu nukentėjo žmonės, kilo dėl vairuotojų kaltės. 2005 m. vairuotojai sukėlė 74,1 proc. eismo įvykių, o 2015 m. jų dalis sumažėjo iki 66,4 proc., tuo pačiu laikotarpiu nuo 17,3 iki 8,2 proc. sumažėjo eismo įvykių, kurių kaltininkai buvo pėstieji.
- Smarkiai sumažėjo dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvykusių eismo įvykių, jų metu žuvusių ir sužeistų asmenų skaičius. Taip pat sumažėjo ir šių rodiklių dalis, palyginti su visais užregistruotais atvejais. Atkreiptinas dėmesys, kad nors neblaivūs vairuotojai nėra pagrindinė eismo įvykių, kurių metu nukentėję žmonės, priežastis, tačiau nerimą kelia pastarųjų metų tendencijos. 2014 m. beveik trečdalis žmonių, žuvusių per eismo įvykius dėl vairuotojų kaltės, kaltininkai buvo neblaivūs vairuotojai, tačiau 2015 m. šis rodiklis smarkiai sumažėjo iki 11 proc.
- Žymus pagerėjimas matyti eismo įvykių, kilusių dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės, atveju. Pastebimai sumažėjo dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kilusių eismo įvykių skaičius. Antra, sumažėjo santykinė jų padaroma žala – palyginti su 2005 m., į teigiamą pusę pakito eismo įvykių ir jų metu žuvusių bei sužalotų asmenų santykis. Taip pat sumažėjo eismo įvykių, jų metu žuvusių ir sužeistų dėl neblaivių, neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės.
- Per pastaruosius vienuolika metų eismo saugumo situacija beveik visose Europos Sąjungos šalyse narėse gerėjo. Tačiau nepaisant teigiamų pokyčių Lietuvoje, palyginti su kitomis ES šalimis narėmis, išlieka vienas didžiausių eismo įvykiuose žuvusių asmenų skaičius, tenkantis 1 mln. gyventojų.

4. Lyginant pastarųjų vienuolikos metų duomenis, matyti teigiamos tendencijos – gaisrų šalyje sumažėjo 20,3 proc., t. y. penktadaliu.

- Tiriamuoju laikotarpiu gerėjo ir kiti rodikliai – gaisrų metu žuvusių ir traumotų žmonių skaičius. 2014 ir 2015 m. gaisrų metu žuvusių asmenų skaičius buvo mažiausias per visą lyginamąjį laikotarpį. Atitinkamai sumažėjo išgelbėtų žmonių skaičius. Kadangi gaisrų metu žuvusių ir traumotų žmonių taip pat mažėjo, išgelbėtų asmenų skaičiaus mažėjimą galima laikyti labiau teigiama tendencija.

- Beveik visu lyginamuoju laikotarpiu (nuo 254 iki 110, t. y. 56,7 proc.) mažėjo gaisrų, kuriuose žuvo žmonės. Dar viena pastarojo laikotarpio teigiama tendencija – nuolat mažėjantis gaisruose žuvusių ir traumotų vaikų skaičius.
- Maždaug pusė gaisrų kilo dėl neatsargaus žmonių elgesio su ugnimi. Kitos priežastys, dėl kurių kilo gaisrai, buvo daug retesnės: krosnių, židinių, dūmtraukių, elektros įrangos eksploatavimo taisyklių pažeidimai, neatsargus rūkymas. Dar viena gaisrų priežastis – tyčiniai padegimai. Per pastaruosius vienuolika metų šios dalies augimas buvo vienas didžiausių.
- Per vienuolika metų pagrindiniai gelbėjimo darbai išliko tie patys, tačiau kai kuriais metais vienu dalis buvo didesnė, kitais – mažesnė. Kiek mažiau nei pusė gelbėjimo darbų buvo pagalba buityje, penktadalis – pagalba specialiosioms tarnyboms. Kitų darbų apimtis buvo daug mažesnė.
- Nors gaisruose žuvusių žmonių skaičius, tenkantis 100 tūkst. Lietuvos gyventojų, per pastaruosius vienuolika metų sumažėjo beveik dvigubai, tačiau šis rodiklis vis dar lieka vienas aukščiausių tarp kitų ES šalių narių.

Bendra išvada

Išanalizavus 2005–2015 m. viešojo saugumo būklę Lietuvoje apibūdinančius pagrindinius rodiklius – užregistruotų nusikalstamų veikų, eismo įvykių ir gaisrų statistinius duomenis bei gyventojų apklausos rezultatus, darytina išvada, kad bendra viešojo saugumo situacija šalyje pagerėjo. Tačiau bendrame ES šalių narių kontekste pagal daugelį rodiklių viešojo saugumo situacija Lietuvoje yra prastesnė.